

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

וישב - חנוכה

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת וישב – חנוכה

- איש מצליח – אף בעמקי הבור ראה עצמו כ'מצליח' כי הכל מן השמים, ויצא עי"ז מאפילה לאורה א
- סבלון אחד – לסכול עול הצרות ולהודות לה' על הטובה הגנוזה בגווה ג
- קצובין לו - הכל קצוב ומדוד הן הצער ח"ו והן הנאות ד
- תבלה רגל מן השוק – ע"י האמונה יבלה רגליו מהליכה יתירה בשוק בחיפוש אחר פרנסתו ד
- באורך נראה אור – הזמן גרמא לפקוח עיניים ולהתבונן בהנהגת ה' בעולם ו
- לב נשבר – עיקר עבודת האדם היא הכנעה ח
- כעיני עבדים אל יד אדוניהם – תקוה ותפילה מתוך אמונה שרק לה' הישועה ח
- איננו גדול בבית הזה – ע"י שיחשיב את עצמו יקל עליו להתגבר ח
- וינס ויצא החוצה - בהתגברות על היצר זוכה לניסים למעלה מכל גבולות הטבע י
- מאן – בשבר זה יזכה לשפע רב יג
- ונם שם לא שקטתי - שלא יהיה כארעא סמיכתא אלא יזיו עצמו בעבודתו יד
- ועל המלחמות – אין הקב"ה מונה נצחונות אלא מלחמות טו
- הכנה דרבה – קצת מענין ההכנה לחנוכה יז
- ננוי המלך – אוצרות המלך פתוחים אין לנו אלא להושיט ידינו למלאותם יח
- על הנסים ועל הנפלאות - הנסים כימים אלו מומכעים בטבע העולם כא
- מעוז צור ישועתי – שפע ברכות וישועות הנשפעים עלינו בימי החנוכה כג
- שכינה למטה מעשרה – בזה היו"ט נתגלית חשיבותו של כל יהודי אף הפחות ביותר כד
- והדליקו נרות – דרך חיבוב והערה מפורסמת כה
- שלך לעד קיימת – ההארה המתגלית בהדלקת נרות בכל דור ודור עד דורינו אנו כה
- להדליק נר - שפע רב הנשפע בעת ההדלקה כז
- אלא לראותם – סגולת ההבטה בנרות כט
- קבעום בהלל ובהודאה – ענין וחשיבות ההלל בימי חנוכה ורק ע"י מתעוררים הניסים מחדש בכל שנה לא
- ותן חלקנו בתורתך – כנגד 'להשכיחם תורתך' לב

וישב – חנוכה

אמרו 'טרוף טרוף' – כדי שייאש את עצמו מן התפילה וישאר יוסף בגלותו מצרים).

בפרשתן (לו לב-לג), 'ויביאו אל אביהם ויאמרו, זאת מצאנו, הכר נא הכתונת בנך היא אם לא, ויכירה, ויאמר כתונת בני, חיה רעה אכלתהו, טרוף טרוף יוסף', כתב הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זי"ע (ביכורי אביב בפרשתן) דלכן טבלו השבטים את כתונת יוסף בדם (לאחר מכירתו), כדי שיתייאש יעקב אבינו מלחפש אחריו, ומלהתפלל על חזרתו בשלום לבית אביו, ביודעם שאם לא כן - יבטח יעקב בה' שיחזור יוסף לביתו, ומי שיש לו בטחון וודאי יעזרהו השי"ת שלא יחסר לו הדבר אשר בוטח בו, וכל שכן יעקב אבינו - בגודל בטחונו היה גורם שיעזוב יוסף את מצרים ויחזור לביתו בשלימות גופו ונפשו. ומכיוון שלא רצו האחים הקדושים שיחזור, מחשש שמא יספר לאביו על המכירה, על כן אמרו ליעקב 'חיה רעה אכלתהו' - ובכדי להחזירו צריך 'תחיית המתים', וממילא יתנחם בלבבו מלהתפלל ולבטוח בה' שיוסף יחזור לביתו, ולא יתוודע לו דבר המכירה (כאופן זה ביאר אותה הרה"ק מאז'ביצא זי"ע [בית יעקב] וישב לו] גבי ענין התפילה, כי ידעו השבטים שאם ידע יעקב שיוסף חי יחזרהו הנה בתפילתו ע"כ

וממשיך ה'כתב סופר' וזהו אומרו ויהי ה' את יוסף – שאף בעת הצרה, השרה ה' שכנינו עליו, ומדוע - כי תמיד היה בשמחה, והאיך היה בידו להיות בשמחה בתוך הצרות – ע"י שהחשיב את עצמו איש מצליח, אף ש'יהי בבית אדוניו המצרי'ג, באמונתו רואה איך ומה".

א. פעם אמר אברך להגה"צ רבי זלמן בריזל זצ"ל מיקירי קרתא דשופריא בלכתו ברחובה של עיר, ר' זלמן - לפי 'מצב רוחך' נראה כאילו די גאנצע גאס איז דיינע (כאילו רחוב העיר עם כל החנויות והבנקים שייכים לך, ולכן הנך כל כך שמח וטוב לב), ויענהו ר' זלמן, אכן נכון הדבר, כל הרחוב שלי הוא, אלא שחס הבורא עלי, שלא אצטרך לשאת לבדי את כל ה'עול' מניהול החנויות והבנקים למיניהם, על כן העמיד עבורי אנשים לשמש אותי בכל מקום ומקום, אחד יעמוד על משמרתו בסופרמרקט, ומשנהו בבנק וכו', ואם תרצה אראה לך כי כנים דברי, ונכנס עמו ר' זלמן לאחת החנויות, ואמר למוכר, הבה לי כיכר לחם, תיכף נתן לו המוכר את מבוקשו כשר' זלמן נותן בעדם כמה פרוטות, לאחמ"כ נכנס עמו לבנק ויהי אך נקב בסכום מעות הנצרך לו מיד נתמלאה בקשתו, ביצאם משם הושיט ר' זלמן את ידו לטעקס"י (מונית) והנה הוא עומד לפנייהם לשרתם, אמר לו ר' זלמן בניגון של שמחה, הראית לדעת כי 'מלך' אנכי, וכל העם עומדים הכן לשרתני, כשרק אפצה את פי באיזה בקשה שהיא. וכי מדוע לא אהלך כשבת שחוק נסוכה תמיד על פני...

עוד מסופר על אותו צדיק, שתמיד כסדרן היה 'שמח ומשמח אחרים', פעם שאלו אברך, ר' זלמן, לשמחה מה זו עושה, ענהו ר' זלמן, התבוננתי בהנעשה בהאי עלמא, והנה ראיתי, כי פעמים יש מי אשר עולה בלילה על יצועו כשהוא בבריאותו השלימה ובבוקר אינו פוקח את עיניו רח"ל, לאידך, יש מי שקם ומוצא עצמו בבית החולים לאחר שתקפו ליבו בעוד ליל, ועוד כיוצא בזה, ואילו אני, על אף שכמעט ולא עצמתי עין אחר שבני הקטן בכה כל הלילה מאין הפוגות, מכל מקום הריני עתה שלם בכל רמ"ח ושס"ה, אם כן מן הדין שלא פסיק חוכיה מפומיה כל היום' (- לא ימוש השחוק מפיו כל היום), ושמא תאמר שיש לי להיעצב על שלא ישנתי – וכי אבכה על שחנני ה' בבנים ואינני 'עקר' ל"ע... גם יזכה באמונה זו לצאת מכל מיצריו ומ'בית האסורים' שלו, כדאיתא ב'שפת אמת' (פר' וישב תרמ"ו, תרס"א, ומקץ

הרי"מ' ריש פרשתן) כי יעקב אבינו ידע והאמין שאי אפשר לו לאדם להלוך נגד הקב"ה, כי הוא הבורא ומנהיג לכל העולם, ושליט על הכל, אמנם, עצה אחת יש לו - להתחזק באמונה שלימה, ועי"ז ימתיק לו הבורא את הצרה ויבטלנה, ולכן, כשראה יעקב את כל האלופים - לא ברח מהם, אלא 'וישב יעקב' בישוב הדעת, כמי שהולך מדעתו ליישב בין הכלבים ללא כל מורא ופחד, ובוזה ניצל מיד עשו ואלופיו - היצר ונסיונותיו, והקים את כרם בית ישראל.

שמאת ה' היתה זאת להטיבו באחריתו, וממילא קיבל הכל באהבה ובשמחה ולכן - ויהי ה' את יוסף, שהשרה עליו את שכנתו.

ובך איתא במדרש ריש פרשתן (רבה פר ה) 'וישב יעקב - אמר רבי חוניא משל לאחד שהיה מהלך בדרך וראה כת של כלבים ונתיירא מהם, ישב לו ביניהם, כך כיון שראה יעקב עשו ואלופיו נתיירא מהם וישב לו ביניהם'. וביאר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ראה 'ליקוטי

תרבי"ח) שיוסף הצדיק קיבל את הכל באהבה ובאמונה שכך הוא רצון ה', ואמונתו זאת הוציאה אותו מ'בית האסורים' קודם זמנו. וז"ל ה'שפת אמת'. וכן צריך איש ישראל לידע ולהאמין כי הכל בהשגחת הבורא ולא במקרה. וגם כשירד למצרים ולבית הסוהר ידע שזהו שליחות הבורא ית' ובכל מקום שרצונו יתברך לשלוח האדם, צריך האדם לעשות שם שליחותו ולעשות רצון המלך. עוד כתב (-לרום מדרגתיו של יוסף הצדיק), 'שבודאי היה ביד יוסף הצדיק לעשות תחבולות לצאת מבית האסורים, כי חכם גדול היה, וגם עשיר שהרי היה בידו כל אשר לפוטיפר, ומסתמא היה יכול להציל עצמו מבית הסוהר, רק מאחר שהאמין כי כך הוא רצון ה' - שישב בבית האסורים, על כן 'היה שם' בלא תחבולות לצאת, והיינו דכתיב 'ויהי שם בבית הסוהר - בהווייתו היה שם', ואכן בזכות שלא ביקש לו תחבולות רק בטח בה' לכן הייתה גאולתו קודם הזמן.

כדברים האלה איתא ב'קדושת לוי' בפרשתן על הפסוק (לט ב) 'ויקח אדוני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסוהר... ויהי שם בבית הסוהר', ולכאורה נראה כיותר לשון, שהרי אם 'ויתנהו אל בית הסוהר' פשיטא ש'ויהי שם בבית הסוהר', ונראה, דהנה כשהקב"ה שולח על אדם ח"ו דבר לא טוב, אזי לא יעשה שום פעולה גשמית, רק יבטח בה' ובוודאי יהפוך לו לטובה, וזוהי המדה של נחום איש גם זו, שהיה אומר תמיד 'גם זו לטובה' (עי' תענית כא), וזהו הרמז 'ויהי שם בבית הסוהר', אף על פי שהיה אפשר לו לעשות איזה פעולה שלא יהיה בבית הסוהר, לא עשה שום פעולה, כי בטוח היה בה' שבוודאי יהיה הכל לטובה.

ג. כי הקב"ה משלם שכר טוב לכל הבוטחים בשמו באמת, וכפירש"י על הפסוק (תהילים ג טו) 'וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני', וברש"י, שזהו 'כבודי' שאושיע את הבוטחים בי. מכאן, שכל הבוטח בה' יושיענו ה' בכל ענייניו, כי זהו כבודו של מקום.

הרה"ק מקאברין זי"ע (אמרות משה עמ' צב) ביאר את הכתוב (תהילים קטז י) 'האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד', דקצת תמוה מדוע פתח לדבר בלשון עתיד 'כי אדבר', וסיים 'אני עניתי מאד' בלשון עבר, אלא, כי האמנתי היהודי המאמין אינו בוכה ונאנח על מצבו, אלא הוא מתחזק תמיד שעוד אדבר - יבוא היום שיושיעני הבורא, ואז אען ואומר בלשון עבר - אני עניתי מאד, כלומר היו זמנים שהייתי עני מרוד ולא היה לי לחם לאכול, וזמנים אלו עברו וחלפו מאיתי כי עתה כבר הוטב לי ונושעתי מכל צרותי. כי זהו כוחה של אמונה - להמשיך לו לאדם עשירות והרווחה וכל טוב, נחלה בלי מצרים.

ד. הרה"ק ה'שפתי צדיק' מפילץ זי"ע שאל פעם את גיסו הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע, הנה איתא במדרש (בראשית רבה טו) על אליעזר עבד אברהם - 'על ידי ששירת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך', וכיוצא בו מצינו גבי יוסף הצדיק (שהש"ר א א) 'רבי פנחס אמר בשם רבי שמואל בר אבא, כל שהוא משמש את רבו כראוי יוצא לחירות, מיוסף על ידי ששימש את רבו באמונה יצא לחירות' (לפנינו במדרש לא נכתב 'באמונה' גבי יוסף), ולכאורה תמוה, דבשלמא גבי אליעזר - יש חשיבות במה ששירת נאמנה את אדונו 'אברהם אבינו', אבל מה שבח הוא ליוסף ששימש נאמנה את הערל והטמא כפוטיפר, אמר לו ה'שפת אמת' - א"י, כך הם דברי המדרש, על ידי ששירת את רבו - הערל והטמא, והיה באמונה שלימה בה', היינו שלא נשבר לבו בקרבו על אשר כך עלתה בידו - בחיר בניו של יעקב, לעבוד ולשרת טמא זה, אלא באמונה, את הכל קיבל עליו באמונה ושמחה. בזכות האמונה בבוראו, יצא מעבדות לחירות, ולא עוד אלא שעלה ונתעלה לגדולה.

ומבני בניו... ולבש מרדכי שק ואפר בימי אחשוורוש כשעמד המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד את כל עם ה' (אסתר ד א). ומקשה ה'חתם סופר' ז"ע (דרשות חת"ם ד' קפה א), דצריך ביאור, האם 'מתנה' נחשב לו ענין השק לדורות, או 'כעונש', ואי כעונש יש להבין על מה ולמה בא לו העונש, וכי אין לו להתאבל על בנו חביבו שחיה רעה אכלתהו, אלא מבאר החת"ם (באריכות, עיי"ש), כי זוהי עבודת האדם בהאי עלמא - לקבל את כל הקורות עמו באהבה ושמחה, כי על ידי הייסורים מודרך האדם להתקרב אל בוראו, ושמחה זו תוציאנו לבסוף מצרה לרווחה ומאפילה לאורה, ואכן יעקב אבינו היה מקבל בשמחה את כל צרותיו, מעשו ולבן, מדינה וכו'... עד שבא נסיון דמכירת יוסף, שבוה היצר הדבר ליעקב ביותר, אחר שידע שבוה תלוי כל 'עולם הבא' שלו כפירש"י (לו לה) שסימן היה מסור בידיו מפי הגבורה - שאם לא ימות אחד מבניו בחייו מובטח הוא שלא יראה פני גיהנום, ולא היה יכול לשאת את כאבו ולבש שק ובכה במרירות לבו, ומשום כך, נגזר על בניו שגם הם לא יוכלו לעצור חיל לסבול את עול צרותם, וילבשו אף הם שק להתאבל בבוא עת צרה לפתחם, אבל באמת על האדם להיות 'הוי קבל וקיים', לקבל באהבה את כל הבא עליו ולסבול בדומיה, כי סבלון אחד עולה על כמה תפילות.

ובזה מבאר ה'חתם סופר' את הטעם שעשתה אסתר המלכה 'משתה' להמן והמלך, להורות כי היא שמחה בה, ובפחת בישועתו כי קרובה לבוא, וזה מה שנאמר (תהלים כב ב) 'רחוק' מישועתי דברי שאנתי - כמה שאשאג ואזעק, באותה מידה ארחיק מעצמי את ישועתי, וראיה - אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי (שם פסוק ג). כל זה בא לי ממה שלבש יעקב 'שק' ואפר' ולא קיים את הנאמר (תהלים קיח כא) 'אודך כי עניתני' - לשבח בעת הצרה והעינוי, ולא באלה חפץ ה', כי אם - ואתה קדוש יושב תהילות ישראל (כב ד), הקדוש ברוך

איתא ב'שפת אמת' (תרל"ד), וז"ל. 'נראה, כי ע"י שנתכזה יוסף מהשבטים - ויפשיטו את כותנתו (לו כג), ולא הרבה אחר השי"ת, אלא האמין כי הכל לטובה, עי"ז וינס ויצא החוצה (לט יב) שהיה לו סיוע שיוכל לבזות עצמו עבור רצון הבורא יתברך. ויש ללמוד הרבה ממעשיות הללו שבתורה, איך לקבל כל הנהגות ה' יתברך בשמחה ואהבה כי הוא נורא עליה, עכ"ל.

הנה איתא במדרש (ויק"ר יג ה) והנה אימה חשיבה גדולה - זו מלכות יון, ויתבאר מהותה של חשיבה זו עפ"י מה שאמרו צדיקי הדורות (הרה"ק ה'שפת אמת' ז"ע, וי"א בשם הרה"ק רבי העניך מאלכסנדר ז"ע) בפסוק (תהילים סט ג) 'טבעתי ביון מצולה', שהיוונים באו להשקיע את בני ישראל בתוך 'הטבע', שיהיו 'שקועים' כל כולם 'בטבע', ולא בהשגחת ה', ובכל אשר יקרה להם יאמרו - 'במקרי הטבע' נעשה כך וכך, ולא יזכרו 'שהכל בידי שמים' (כעיי"ז איתא בדברי חיים' ריש חנוכה בד"ה ונ"ל).

וכך פירש מרן הבעש"ט את הפסוק (תהילים שם טו) 'הצילני מטיט ואל אטבעה' היינו שלא אהיה חלילה בכחינת הטבע, אלא אדרבה אדע שגם בטבע נמצאת השגחת ה' יתב"ש, בהשגחה פרטית מלמעלה, ואין עוד מלבדו, והוא מנהיג את עולמו בכל עת ובכל שעה, כביאורם של קמאי בפסוק 'ונחתום בטבעת המלך' (אסתר ג, יב), שידע שכל 'הטבע' מונהג ומושגח על ידי המלך - מלכו של עולם, והארה זו תבוא לנו על ידי 'להדליק נר חנוכה', שנאיר את חיינו באור האמונה הבהיר בשחקים (ראה 'נטעי אש"ל' חנוכה אות ל"ו).

סבלון אחד - לסבול עול הצרות ולהודות לה' על הטובה הגנוזה בגווה
בפרשתן (לו לד), 'ויקרע יעקב שמלותיו וישם שק במתניו ויתאבל על בנו ימים רבים', ובמדרש (רבה פד כ), לפי שתפס יעקב את השק, לפיכך אינו זו מבניו

ה. כי המתבונן יראה שפעמים נראה הדבר כ'צרה צרורה' ובאמת כולו טובה גמורה הוא, כפי שאירע ליעקב ויוסף, (לו לג - לה) דבעת שהיה נראה לו שחיה רעה אכלתהו, וטרוף טורף יוסף - קרע יעקב שמלותיו... ומיאן להתנחם, והנה, על פי אמת היה כאן הכנה לטובה כי על ידי 'מכירת יוסף' נתגלגלו הדברים שנתמנה למשנה למלך, וניזונו יעקב ובניו בשנות הרעב, לאידך, בעת אשר ירד יעקב למצרים 'בכבוד מלכים' - 'בעגלות אשר שלח יוסף', והיה נראה הדבר כטובה גדולה, על פי אמת, כאן היתה תחילת 'גלות מצרים' - בעבודה קשה בחומר ובלבנים. ללמדך שאין לאדם למדוד את קורות חייו בעת בוא עליו טובה, או להיפך - לפי ראות עיניו, כי פעמים ומה שנראה כייסורים כולו טוב הוא, וכן להיפך.

ומידה, ולעולם לא יצטער לא בידי שמים ולא בידי אדם אפילו כקליפת השום יותר מהמגיע לו לטובתו השלימה.

תכלה רגל מן השוק - ע"י האמונה יכלה רגליו מהליכה יתירה בשוק בחיפוש אחר פרנסתו

בגמרא (שבת כא:): נר הנוכה - מצוותה משתשקע חמה עד שתכלה רגל מן השוק, הנה בכל התורה לא מצאנו 'שיעור' מעין זה - לתלות ההלכה ברגלי עוברי הדרכים, ומדוע לא כתבו 'שיעורו עד מחצית השעה', כשאר שיעורי חז"ל. ומבאר הרמ"ק הרמ"ל מסאסוב ז"ע (משנת הרמ"ל ס"פ וישב), שמרמזו לכל המהלכים בשווקים וברחובות לתור אחר הפרנסה, ואמר להם התנא, דעו נא, האף אומנם שנטצויתם על 'השתדלות' מ"מ יש לכם ללמוד מהניסים שאירעו בימים אלו, שפך שמן אחד שלא היה בו סיפוק אלא כדי הדלקת יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונת ימים, הרי לך שהכל תלוי במוצא פי ה' - וברצותו ישלח ברכה אף במועט. מעתה יש לכם להבין ולהשכיל, שלא כל המרבה בסחורה יעלה ויבוא לבמתי העושר והאושר, כי הכל תלוי ברצון הבורא אם רב אם מעט... על כן 'תכלה רגל מן השוק' - להפסיק לבתת כל כך את 'רגליכם' יומם ולילה 'בשווקים' וברחובות, בחיפוש אחר הפרנסה, כי הכל מאת הבורא אחד המרבה ואחד הממעט, ובידיעה זו תכלה רגל (כלומר השתדלות יתירה) מן השוק.

הוא יושב ומצפה על 'תהילות ישראל סכא', כמו שהיה רגיל להודות ולשבח בכל צרותיו שעד השתאי.

קצובין לו - הכל קצוב ומדוד הן הצער ח"ו והן הנאות

בפרשתן (לו כה) 'וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד, וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט', וברש"י 'למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נודמנו בשמים שלא יזק מריח רע'. ולכאורה קשה, וכי במצב שפל כזה - כשעומדים למכרו ולהרחיקו מבית אביו לדורות עולם, מבלי דעת מה יעלה בגורלו ברוחניות ובגשמיות, היש אז איזה 'נפקא מינה' איזה ריח נודף סביבו אם ריח טוב או לאו. אלא רמזו בה קמאי (הסבא מקעלם ועוד) שללמדנו באה תורה, כי לעולם לא יבוא על האדם שום צער יותר מהנקצב עליו אפילו במלא נימא, וכיוון ש'ריח רע' לא נגזר עליו בנוסף לעצם ה'מכירה', סיבבו מן השמים שישאו עמם הערביים 'נכאת צרי ולוט' שלא כמנהגם, שלא יריח אותו צדיק ריח רע. אף שבעיני אדם לא ייחשבו זוטות כגון דא ב'עת צרה' גדולה כ'מכירת יוסף' (וכו"ב לדין, כל חד בדליה), מ"מ 'הצור תמים פעלו' ולא יוסף עצב עמה אפילו בכחוא זה. היודע 'עיקר' זה ישתנו חייו לטובה ולברכה, ביודעו שכל הצער אשר בא עליו מדוד בפלם

ו. כתב ה'חתם סופר' ז"ע (ברכות ס"ב) בשם רבו הגה"ק בעל ה'הפלאה' ז"ע שאמר על דברי הגמרא (ברכות יז:): 'כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין', שאין הביאור שרבי חנינא בן דוסא הצטער בכך, אלא באמת הרגיש שדי לו בקב חרובין זה, ואינו נצרך ליותר מכך.

עוד מבאר ה'חתם ס' (ברכות לב. חולין פו.) דאמרו בגמרא (תענית כה.) על רבי חנינא שביקש מן שמיא על הפרנסה אחר שבני ביתו הפצירו בו ביותר, ונתנו לו מן השמים רגל של זהב, וראתה בחלום האיך שכל צדיקי עולם יושבים מסובים בשולחנות בעלי ארבעה רגליים ואילו הם יושבים בשולחן עם שלשה רגליים בלבד (עיין בגמרא דידן שהראוהו שהכל יש להם של ג' רגלים ולו רק ב'), מיד הבין שרגל זו שניתנה לו היא אחד מרגלי שולחנו לעולם הבא, ביקש רחמים שיחזרו לקחתו מאתו, ואכן הרגל נלקחה מעמו בדרך נס, ומבאר ה'חתם סופר' ששלשה רגליים מכוונים כנגד ג' עמודי עולם, תורה, עבודה וגמילות חסדים, ורגל הרביעי מורה על עניין הסבלנות ומידת ההשתוות, ולכן כשלא סבל את מצבו וביקש שימתיקו לו את דינו ונתנו לו 'זהב' כראוי לו, ממילא נחסר משולחנו רגל הד', כי הוא כנגד מידת הסבלנות, משהבין כל זאת חזר לסבלנותו, וחזרה הרגל לשולחנו. לענייננו ילפינו, בשבח הסבלנות, לקבל את כל הבא עלינו בשמחה ושלוה.

ז. אמר החכם, כתיב (לט כג) 'אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו - באשר ה' אתו' ולכאורה צריך ביאור, וכי איזה רע היה ביד שר בית הסוהר לראות בו אם 'לא היה ה' אתו', אלא, כי אכן, אם לא היה יוסף חי עם בוראו - באמונה תמימה, כבר היה שר בית הסוהר מוצא עליו איזו עלילות דברים. אך החי עם בוראו לא יחסר לו כל טוב, ולא יאונה לו כל אוון.

ח. דבר זה אף נרמז במנהג ישראל קדושים לשחק ביומי דחנוכה ב'דריידע"ל' (סביבון), לרמז לו, שאין דבר נעשה כאן

בה יותר מידי (כדי שלא יעבור על 'בל תוסיף'... כהנוטל 'חמשה' מינים בלולב או 'חמשה' ציציות במליתו).

ובן כתב הרמב"ן בפרשתן על הפסוק (לו טו) 'וימצאהו איש תועה בשדה', וז"ל. 'ולהודיענו עוד, כי הגזירה אמת (מה שגזר וקצב הקב"ה על האדם כן יקום ויהיה) והחריצות (ריבוי ההשתדלות) שקר, (וראייה מכאן) כי זימן לו הקב"ה מורה דרך שלא מדעתו להביאו בידים". ולזה נתכוונו

כי המרבה בהשתדלות מראה שהוא סומך על מעשי ידיו, שמהם תבוא פרנסתו, 'הגע בעצמך' אם היה האדם מאמין בכל לבבו שבזרא עולם הוא הזן ומפרנס, וכל הנקצב לו יגיע ויבוא אליו מבלי להתייחס לגודל השתדלותו, וכי היה ייגע לריק ומשוטט יומם ולילה בשווקים וברחובות בחיזור אחר פרנסתו...^ט ואף אם ההשתדלות 'מצווה' היא כדכתיב 'וברכתך בכל אשר תעשה' (דברים טו יח, ועי' תנכ"א רבה יד ב) מ"מ לא יוסיף

בעולם ללא שיכריזו עליו מלעילא - כמו שאי אפשר לאדם להחליט האם ה'דריידעל' יפול לצד אות ה' או ש' וכו', ואף אם יסובב את ה'דריידעל' בכל כוחו, ובכל ה'נערווען' (עצבים), גם לא יועיל לו דבר, ורק דבר אחד 'ירוויח', שיצטרך ה'דריידעל' להסתובב עוד סיבובים רבים, בכדי להגיע אל מקומו הנגזר עליו, כך הוא לדידן, אין ביד האדם לשנות אפילו כמלא נימא את מה שנגזר עליו, וכל הריבוי בהשתדלות רק יגרמו לו שיסתובב עוד סיבובים רבים עדי בואו אל המנוחה ואל הנחלה.

רמז נוסף מצינו בו, כי ה'דריידעל' מסתובב למטה אך ורק על ידי הסיבוב מלמעלה, כיוצא בו היא הנהגת העולם, שכל מה שמסתובב כאן למטה מסובב על ידי שוכן מעלה.

עוד אמרו לרמז, כי כפי שיסובב עצמו פנימה אל הבורא יתב"ש (זיך אריין דרייען צום באשעפער) כך יזכה לסובב עצמו החוצה מסבך צרותיו (זיך ארויס דרייען פון אלע פראבלעמען).

ט. כי זה האיש המרבה בהשתדלות יותר מדאי, אינו דומה אל' לאותו פתי המחזיק חבית עגולה בראש ההר, וברצונו להורידה לתחתית ההר, והרי הוא נושאה על כתפיו בכוחותיו האחרונים עד כדי שבירת כל עצמותיו - היש לך פתי גדול מזה, כי כל בר דעת ידע שעליו לדחוף במעט את החבית והיא מתגלגלת מאליה. ולדידן, הרי הפרנסה הקצובה לו מן שמיא ממילא תתגלגל ותשחר לפתחו בין אם יעמול עליה ובין אם לא, וכל מעשה השתדלותו אינו אלא בכדי לצאת ידי חובת ה'השתדלות', ומדוע יכריח את עצמו לעמול עד צאת נשמתו.

י. ולא עוד, אלא פעמים וריבוי ההשתדלות מגרע לו לאדם מהשפע, וכמו שביאר הגר"א את מאמרם (עירובין יג:) 'המחזר אחר הגדולה הגדולה בורחת הימנו', שאין הכוונה דיקא על 'גדולה' וכבוד, אלא כל דבר גשמי אשר האדם יחזר אחריו יברח הדבר ממנו, כגון המחזר אחר הכסף והממון הכסף בורח ממנו, ורמז לכך, כי האותיות הקודמות לאותיות שבתניבת 'כסף' הם 'עני' (קודם לכו' - י', קודם לסי' - נ', וקודם לפ' - ע'), והיינו שהרודף אחר ה'כסף' יברח הכסף ממנו, והוא יישאר לאחורי הכסף - אותיות עני, ומידה טובה מרובה, שמי שאינו רודף אחר הכסף (וזה נעשה רק על ידי שמאמין כי ממילא הכל נקצב ונמדר ממעל) הכסף ירדוף אחריו וישגנו.

וכך היה הרה"ק מנעשכ"ז זי"ע מבאר את דברי חז"ל (קידושין פב.) 'הריעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי' שדיקא משום שהריעותי את מעשי עשיתי מעשה רע בריבוי ההשתדלות וחסרון האמונה, דיקא בגלל זאת קפחתי את פרנסתי (תולדות יצחק ליקוטי הש"ס קידושין). לאידך, כפי מיעוט השתדלותו כן תרבה פרנסתו, כדמצינו לה'יעב"ץ' (בביאורו לאבות גו) שהממעט בעסקים

יאכל וישבע, והרודף אחריהם כל היום וכל הלילה יחסר לחמו. בהראותו כי בוטח הוא ב'השתדלותו' ולא בבורא עולם. יא. רמז נאה רמז לה הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע כי לאחר שנתגלה יוסף לאחיו שלח לאביו 'עגלות', וברש"י - סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, זהו שאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא אמר אשר שלח פרעה (רש"י מה כז). ופי' הרה"ק ה'בית ישראל' כי רמז לו שבעגלה ערופה נאמר (דברים כא א) 'לא נודע מי הכהו', כיו"ב אמר לו יוסף ליעקב אפילו אם יהיה נראה לך שהאחים מכרו אותי, אבל באמת לא נודע - לעולם לא תדע מי הכני ומכרני... כי הכל מיד ה' היה.

נוראות כתב רבינו אברהם בן הרמב"ם בפירושו על התורה (לו יא), כי מתחילה שמר יעקב לכל יימצא יוסף עם אחיו לבדם אחר שידע כי שונאים הם אותו, ומי יודע... ומכל מקום 'אין עצה ואין תבונה כנגד ה'', כי בהגיע העת שהועידו מן השמים למכירתו הרי המשלחו לגוב האריות אינו אלא יעקב אבינו בעצמו, שאמר לו 'לך נא ראה את שלום אחיך', ומזה נתגלגל דבר המכירה למצרים.

'לראות' את הטמון תחת נרות הנוכה - להתבונן היטב על הנהגת ה' עמנו המרומזים ב'נרות הנוכה'. וכך איתא מהרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (הנוכה עמו' צט) דפרסומי ניסא היינו שכל אחד צריך לפרסם הנס ברמ"ח אבריו.

ובך מבאר הגאון רבי משה פיינשטיין זצוק"ל (דרש משה דרוש ט'), את סמיכות המימרות (שבת כא: כב.) 'אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום גר הנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי, ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום מאי דכתיב (לו כד) 'הבור ריק אין בו מים' ממשמע שנאמר הבור ריק איני יודע שאין בו מים, אלא מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו', (בפשוטו הסמיכו את המאמרים כי אמורא אחד אמרם), ומקדים הגר"מ להביא את דברי רבי שמחה זיסל מקלם זצוק"ל על קושייתו הנודעת של מרן ה'בית יוסף' זי"ע (או"ח סי' תרע) מדוע מדליקין נרות שמונה ימים הרי הנס היה רק ז' ימים, שהרי באותו הכד שמצאו היה די שמן כדי להדליק בו יום אחד י.

רבותינו (בר"ר פד יד) באמרום כי ה'אישים' האלה (וימצאהו 'אישי', וישאלהו 'האישי', ויאמר 'האישי') הם 'מלאכים', שלא על חינם היה כל הסיפור הזה, להודיענו כי עצת ה' היא תקום, עכ"ל. והיינו שכל צרכי האדם באים לו ממילא מן השמים, בפרט בענין הפרנסה כמו שאנו אומרים 'כי הוא א-ל זן ומפרנס לכל... ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא' - מקרני ראמים ועד ביצי כינים, ואין הברכה והשפע תלויים כלל במעשי ידי אדם א"כ מדוע ייגע לריק הרי ריבוי 'השתדלות לא תגדיל קצבתו' כדכתיב (שמות טז יח) 'ולא העדיף המרבה, והממעט לא החסיר' י (מה גם שלא תיחשב זיעתו לזיעה של מצוה, ומה בצע בזה).

באורך נראה אור - הזמן גרמא לפקוח עיניים ולהתבונן בהנהגת ה' בעולם

הזמן גרמא באלו הימים (ימי ההכנה ל)ימי החנוכה 'לפקוח עיניים עיוורת' לראות את ה' בכל דבר בעולם, וכן מצינו בנר הנוכה ש'הרואה מברך' (שבת כג.), מה שלא מצאנו כן בשאר המצוות - שבהם רק 'המקיים' את המצווה מברך, לרמוז לן שעיקר עבודת ימים אלו -

יב. אמרו המושלים, משל ל'רוכל' שהיו כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו משוקעים בעסקי פרנסתו, באחד הימים, חבש כדרכו על ראשו כובע קש גדול, יצא לרחובה של עיר כשהוא טעון שקים מלאים בסחורה על כתפיו, בעודו מהלך החל לחשב בעצמו, הנה את 'ידי' נצרך הנני לפרנסתי כדי לשאת בהם את משא ה'סחורה', כמו כן ה'רגלים' נצרכות לי שהרי בהם מהלך אני בשווקים וברחובות, ואף את 'הגב והכתפיים' צריך אני - להיות לי עזר ואחיסמך בנשיאת הסלים, אבל על זאת אתמהה לשם מה נצרך אנכי ל'ראש' וכי מה נותן הוא לי ומה מוסיף הוא לפרנסתי, (כי מרוב שהיה שקוע בעסק הפרנסה, לא עלתה על דעתו כלל שיש לכל אברי האדם תכלית חוץ מתכלית ה'פרנסה'), וכך 'העמיק' במחשבותיו עד שמצא נוחם לנפשו - ובסייעתא דשמיא נתישבה 'תמיהתו', שאת הראש נצרך הוא בכדי לחבוש עליו את 'כובע הקש' הגדול להציל על הסחורה מפני קרני השמש, ואם לא היה לו 'ראש' על מה היה משים את הכובע... מחובת האדם בעולמו, להתבונן היטב, האם שונה הוא מאותו 'תם שאינו יודע לשאול', כי ה'יגע בראשו' לפרנסתו, ואינו מבין שראשו יועד לו מן שמיא לעבודת ה' ותורתו, הריהו ממש כה'חכם' שבמשל הנ"ל.

יש שמיישבים על פי יסוד זה את ה'פתרון חלום' שפטר יוסף הצדיק לשר המשקים ושר האופים, לשר המשקים פתר שפרעה ישיבנו על כנו לגדולתו הראשונה, ואילו לשר האופים פתר שישא פרעה את ראשו מעליו ויתלהו על העץ, ומניין לקח זאת, אלא, שכשיוסף שמע את 'שר המשקים' אומר (מ יא) 'וכוס פרעה בידי, ואקח את הענבים ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה', והיינו שהוא מייחס את כל פעולותיו ל'ידיו', אם כן 'פתרונו' שיעלה לגדולה, כי זה מתן שכרו של הפועל לעסקיו רק ב'ידיו' ואילו מוחו וראשו מסורים לשמים. אך 'שר האופים' שאמר (שם טז) 'והנה שלשה סלי חורי על ראשי' (ונצרך הוא ל'ראש' להשים עליו את הכובע ה'מחורר' כדוגמת ה'חכם' שבמשל הנזכר), וייחס את עסקו בפרנסה ל'ראשו ומוחו' - 'פתרונו' שתוך ג' ימים ימצא את עצמו על העץ.

וכבר אמרו, על הפסוק (תהילים קכח ב) 'יגיע כפין כי תאכל אשריך וטוב לך', שדווקא אמרו יגיע כפין ולא יגיע ראשך, לומר לנו שכל השתדלותנו תהא רק 'בידים', אבל זכור נזכור ב'מח שבראש' שלא 'מעשי הידים' מפרנסים את האדם, אלא לשעבד את ה'ראש' לאבינו שבשמים באמונה וביטחון.

יג. מפורסם תירוצו של הט"ז (סימן תרע סק"א) דיום הראשון קבעו זכר על עצם מציאת פך השמן (דבלאו הכי לא היו זוכים לנס, שהרי אין הקב"ה עושה נס בבריאת יש מאין, כדאשכחן בשונומית שצויה עליה הנביא (מלכים ב' ד ג) 'לכי שאלי לך כלים מן החוץ מאת

והעקרבים שהיו בכור שהשליכוהו, אלא, שמחוסר 'התבוננות' לא הבינו את אשר לפניהם. ומכאן נלמד לדידן, שאף הנעשה למול פניו של אדם אם לא יפקח עיניים להתבונן ולראות את הנעשה לא יראה ולא יבין מאומה... ולא ישפיע עליו 'האור' לבוא לידי אמונה שלימה בחי העולמים.

וזהו 'סמיכות' הדינים - כי טעם אחד להם, כמו שאחי יוסף לא התבוננו לראות שהאיש אשר לפניהם צדיק גמור הוא, כיוצא בו 'נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסול' (שבת כב.), מאותו הטעם - שלא שלטא ביה עינא, ונעשה כמי שאומרים לאדם - פקח עינך לראות ולהבין באיזה מקום הנך מניח את הנרות, כי אפשר ח"ו שתדליק נרות, ו'עינך' לא יראו ולא יבינו את הנעשה לפניהם, וחלילה שלא יזכר להבין 'עיקר' זה - להבעיר בעצמו את אש האמונה, לפקוח עיניו ולהאמין שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שמכריזין עליו מלמעלה. ואפילו עלה מן האילן אינו נופל במקרה בעלמא, רק הכל בחשבון מדוקדק ומפורטיי.

ומתריץ ר' שמחה זיסל, כי באמת עצם בריאת העולם היא גם ופלא ויש בה חידוש יותר מכל הנסים, כי היא בריאת 'יש מאין', ואילו הנם הוא 'יש מיש', אם כן מה יש להתפעל מ'נם' יותר מעצם הבריאה, ו'מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק' (תענית כה.). אלא, שאת הבריאה וטבעיה רואה האדם בכל יום, וכרוכ טרדותיו ומרוצת חייו הורגל שלא להתבונן, וכבר אינו מתפעל מזה. רק בראותו איזה 'שינוי' תתעורר נפשו להתבונן בנעשה בהאי עלמא, ואז כבר מבין אל נכון שכל ה'טבע' והבריאה מעשי ידיו של הבורא, ולכן מדליקין עוד יום מלבד שבעת הימים שבהם היה הנם - על עצם המציאות ש'שמן' דולק תמיד בדרך הטבע, זהו עיקרן של ימים אלו - להבין שה' ברא את הכל, ומחיה את כל עד עצם היום הזה.

ועדיין יתכן, שהאור יאיר, ואפילו הכי לא ישפיע עליו אור הנרות לגרש את החושך - והוא, אם אין האדם מתבונן בראוי, וכעין שמצינו במעשה דיוסף, דלכאורה קשה, איך מכרו השבטים את יוסף וכי לא הבינו ש'צדיק גמור' הוא בראותם שניצל מן הנחשים

כל שבניך, כלים רקים אל תמעטי, ורק על ידי פך השמן שמצאו יכלו לזכות שיתרבה השמן ויספיק לשמונת ימים, עיי"ש). וביאר הגאון רבי אריה לייב צינץ זצ"ל את דבריו בספרו 'קומץ המנחה' (דרוש לחנוכה אות ז) בדרך משל, למה הדבר דומה, לאחד שהיו לו עשרה ארגזים מלאים דינרי זהב, באחד הלילות פרצו גנבים לתוך ביתו וגנבו ממנו תשע ארגזים, כשהבחין בעה"ב בחסרון הכיס נָדַר נָדַר לאמר, שאם יהיה אלקים עמו וימציא לו את מעותיו ינדב מכל ארגז שלשה דינרי זהב לצדקה, בד בבד עשה גם פעולות בדרך הטבע ועם המעות שנשאר לו שכר שוטרים שיחפשו ויתפסו את הגנבים, ואכן שמע ה' לקול שוועתו ובתוך זמן קצר נתפסו הגנבים והם נאלצו להחזיר את הגניבה לבעליה, מיד קיים האיש מה שהבטיח וקרא לגבאי צדקה ונתן לו כ"ז מטבעות עבור תשעה ארגזים שהוחזרו לו, שלשה מטבעות לכל ארגז, אולם הגזבר ביקש ממנו שיתן לו עוד שלשה מטבעות, תמה העשיר ושאלו מדוע, שהרי לא גנבו ממנו כי אם תשעה ארגזים, נענה הגזבר, ק"ו שעליך להודות להשי"ת על הארגז שלא נלקח ממך מעיקרא, ורק עי"ז היו בידך מעות לשלם לשוטרים שיחפשו אחרי הגנבים. והנמשל מובן, שעל זה גופא יש לנו להודות להקב"ה - על שנשאר פך אחד של שמן בחותמו של כהן גדול בטהרה ועל ידו נמשך הנס לשאר הימים, ואדרבה, על זה צריך להודות יותר שלא נגעו בו הרשעים מעיקרא.

יד. יש להסמיק את דברי הגרעק"א (ידרושי וחיידושי רעק"א עה"ת עמ' לה) בביאור הכתוב (מ יג-יד) 'בעוד שלושת ימים ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך ונתת כוס פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית משקהו, כי אם זכרתני אתך', דלכאורה קשה אם כבר אמר - 'והשיבך על כנך', מדוע הוסיף לומר לו 'ונתת כוס פרעה בידו כמשפט הראשון', הרי פשיטא הוא. ועוד, היאך אמר לו 'זכרתני והזכרתני' הרי 'ארור הגבר אשר יבטח באדם' (ירמיה יז ה). אלא, כי ממנהגו של עולם, אם יושם האדם במשמר על איזה עוון, מאותו היום בבוא לפניו שוב אותו עניין אשר בגינו נתפס יעשה 'משמרת למשמרת' ברוב זהירות ו'נערווען' (עצבים), ואף אם רק ידמה לו שמתקרב הוא לאותו הענין אפילו אחד מני אלף יברח ממנו כל עוד נפשו באפו, והבין יוסף שאף שר המשקים כן, שלאחר שישב במשמר בית הסוהר על שהגיש לפרעה כוס שזבוב בתוכו, הרי מעתה כשישיבנו פרעה על כנו יחשוש בכל עת ויבדוק את כוס פרעה פעמים רבות לאין ספור שלא נפל לתוכו זבוב, על כן אמר לו יוסף - דע לך, כי בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך מעליך

'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה הוי"ה מבטחו, ולא כתיב 'והיה בה' מבטחו, כי בזאת אפשר לכל אחד להתחזק ולבטוח - בעצם שם הוי"ה המורה שמתקרב הוא אל כל השפלים.

כעיני עבדים אל יד אדוניהם - תקוה ותפילה מתוך אמונה שרק לה' הישועה

בפרשתן (לו כא-כד), 'וישמע ראובן ויצילהו מידם... השליכו אותו אל הבור הזה... והבור ריק אין

בו מים, וברש"י 'הבור ריק אין בו מים - מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו'. והתמיהה ידועה, וכי לזה הצלה ייקרא, מה לי אם ימות ע"י האחים ומה לי אם ימות בפיהם של נחשים ועקרבים. אלא ביאורו, שראובן ידע שכל זמן שיוסף יראה שגורלו נמצא בידי אחיו עדיין יחשוב כי בידו להתנפל לפניהם, לבכות ולהתחנן להם שנייחוהו לנפשו, או לאיך גיסא ינסה להשיב מלחמה השערה, וברגע שיתלה אפילו תקווה מועטת ב'השתדלותו' כבר לא יזכה להינצל. על כן ייעץ להשליכו לבור מלא נחשים ועקרבים, ולאחר שיוטל לשם כבר ידע שאין לו על מי להשען אלא על הבורא יתב"ש, ויתפלל אל ה' מעמקי לבבו שיצילו מן המיתה, ובוה יזכה להינצל, וכך הוה י.

איננו גדול בבית הזה - ע"י שיחשיב את עצמו יקל עליו להתגבר

כלל ראשון בעבודתו של אדם, שיכיר בערכו של כל איש ישראל כי רם הוא עד מאד, ואף אם היצר

לב נשבר - עיקר עבודת האדם היא הכנעה

בריש פרשתן (לו א) 'וישב יעקב, ובמדרש, (בר"ר פד ג) 'לא שלוותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז (איוב ג כו), אמר יעקב לא שלוותי - מעשו, ולא שקטתי - מלבן, ולא נחתי - מדינה, ויבא רוגז - מיוסף, כתב החיד"א (נחל קדומים ר"פ, ממה שראה בכתבי ידות מרבניו אפרים ז"ל מבעלי התוס') שאם תיקח מכל מאורע את האות השניה, דהיינו יוסף דינה עשו לבן, יעלו יחדיו לתיבת 'וישב'.

תוספת נופך הוסיפו בדבריו, על פי מה שמצאנו ב'מדרש תלפיות' (לרבי אליהו הכהן מאזמיר בעל ה'שבת מוסר') בשם ספר 'גלי רזא', כל הצרות שבאו על יעקב בדינה ויוסף, היה הטעם שלא יתנאה על עשו אחיו, ואולי מהאי טעמא נרמזו צרותיו של יעקב באות השניה דיקא (בתיבת 'וישב'), ללמדנו שכל צרות אלו באו על יעקב אבינו בכדי שלא יהא 'הראשון', אלא השני...

כי הקב"ה שוכן את דכא, יהיה מי שיהיה, וכדכתב ה'כלי יקר' (ריש פרשת מקץ ד"ה והקרוב אלי) שכדי לאמת את הענין ש'אני אשכון את דכא' בחר הקב"ה לשמו את האותיות 'הוי"ה', כי אותיות הללו עם מילואיהם עולים למספר המועט ביותר משאר האותיות: דה"א עולה בנימטריא ו', וא"ו עולה י"ג, וגם יו"ד עולה כ', כשלעומתם שאר האותיות, כגון אל"ף עולה בנימטריא קי"א, וכן ביי"ת שעולה תי"ב, ללמדנו שה' יתב"ש מתחבר כביכול לשפלים וענווים, ובוה יתפרש הכתוב (ירמיה ז ז)

והשיבך על כנך, אך, אין לך להוסיף זהירות על זהירות וחומרות על חומרות בחיפוש אחר הזבובים, אלא 'ונתת את כוס פרעה בידו כמשפט הראשון' - ללא כל שינוי, כי רק מי שישב בבית האסורים על עוון זה הוא יש לו להיזהר ולהישמר, אבל אתה, אין ישיבתך כאן על עוון זה, אלא כי אם בעבור שתראה אותי יושב כאן, ובבוא היום תזכירני אצל פרעה...

טו. הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע היה אומר, שככל שהאדם מושגח יותר בזה העולם ע"י השגחות גשמיות כך הוא פחות מושגח מלמעלה, והראיה, כי חיות השדה אינן מצטערות בצער לידה אלא הם יולדות בנקל ללא ייסורים כלל, שלא כדרך בני אדם המצטערים ומתייסרים בבוא עת לידתן. והיינו טעמא, כי חיות השדה יולדות באמצע השממה ואין להם מי שיעזור להם ויסייע בעדם, ואינם מקוות בלתי אל ה' ואליו עיניהם נשואות, על כן אין הן סובלות צער לידה. ואילו הנשים יש להם מיילדת סמוך למיטתם ועל כן אף שוודאי מתפללות להקב"ה ואומרות בכוונה 'יענך ה' ביום צרה', מכל מקום מאחר והן סומכות גם על המילדת לכן יש להם צער לידה. כי התפילה צריכה להיות באופן כזה שהוא נתלה רק בבורא כל העולמים.

עוד עלינו להוסיף בעניין התפילה - בפרט בימים אלו, שיתפלל האדם על כל משאלות לבו - אף בהשגות גדולות, ולא יחשוב לומר אין ראוי להתפלל על דברים גדולים מדי. סימן לדבר בקשתנו ב'שבע ברכות' שמח תשמח רעים האהובים - שישמח הקב"ה את החתן ואת הכלה, לא פחות מכשמחך יצירך בגן עדן מקדם - כשמחת אדם וחוה בגן עדן קודם החטא, והיינו כי על האדם לקוות ולהתפלל על הטוב ביותר.

אמרו אלוקי ישראל הרי שה' הוא אלוקיהם, ואיך יאמרו אין לכם חלק, ומכאן ה'שפת אמת' דלא הוה איכפת להו לאותם רשעים שיקיימו ישראל תורה ומצוות, אלא שגזרו על קידוש החדש כי לא השלימו עם מה שאמרו (ברכות מט.) 'ישראל דקדשינהו לזמנים' כלומר, שע"י מעשי בני בעולם הזה נקבעת קדושת המועדים בכל העולמות, שזהו 'חלק באלוקי ישראל', שמעשיהם מעוררים בשמים, ועל ידם נקבעת איזו תהא הנהגת הקב"ה את עולמו, על כן גזרו שיכריזו שאין להם חלק בענין זה של 'אלוקי ישראל'. אבל כאשר גברו החשמונאים וניצחום השרישו בני ישראל אמונה זו בלכותיהם שכל יהודי באשר הוא גדלה חשיבותו עד מאד, ובכל מצווה שיהודי פשוט מקיים ניתוסף כח וגבורה בפמליא של מעלה, ולכן תיקנו שכל יהודי יהיה מי שיהיה ידליק נרות על פתח ביתו מבחוץ למטה מעשרה, כי כל אשר בשם ישראל יכונה שייך בענין זה, ואכן כשיודע היהודי כי כן הוא בנקל לו להתגבר על כל הנסיונות וההסתרות.

ובן ביאר הרה"ק מקאברין זי"ע (אמרות משה, וישב) בדברי יוסף הצדיק כשעמד בנסיון הגדול איננו גדול בבית הזה ממני... ואיך אעשה הרעה... (ל ט ח-ט), והיינו שעל האדם לקיים 'ויגבה לבו בדרכי ה' (דה"י ב' יז ו), להחזיק בעצמו כי אין כמוהו ראוי לעבודת השי"ת ורק כך יינצל מרשת היצר, ולכן זעק יוסף הצדיק בעת הנסיון - אין גדול ממני בבית הזה ואין מן הראוי לאדם גדול כמוני לעשות איזולת כזאת".

מפתחו כי בריה שפלה ונחותה הוא ואין כל חשיבות בפעולותיו אם בקיום מצוות ה' אם בהתנברות על הנסיונות, לא ישמע לו. וכן כתב הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ליקוטי הרי"ם בפרשתן) על דברי חז"ל (ילקו"ש וישב קמא) גבי האמור בפרשתן (לו כא) 'וישמע ראובן ויצילהו מידם - אילו היה יודע ראובן שהקב"ה כותב אחריו וישמע ראובן ויצילהו מידם בכתפיו היה טוענו ומוליכו אצל אביו, וז"ל. וודאי לא היה הכוונה ח"ו לגאות וכבוד - שהכתוב יכתוב כן עליהם. אלא, כי אין האדם יודע עד כמה מגיעין מעשיו, ואילו היו יודע שמעשיו מגיעין עד להשי"ת - שיכתוב עליהן כן, היה עושה ברצון יותר. וכן בכל אדם אם היה יודע איך מעשיו גורמים טובה לכל העולמות ולכל הנבראים היו עובדים ברצון וחשק יותר, עב"ל. והיינו שעל האדם להכיר שכל פעולה קטנה שלו וכל התגברות אפילו מועטת - אינם נוגעים רק לעצמו אלא הוא מנענע בהם את כל העולם, בזה יבין את חשיבותו הגדולה למעלה למעלה, וממילא יהיו כל מעשיו וכל ה'הלוך ילך' שלו באופן הראוי ביותר".

במדרש (בר"ר ב ד) 'וחושך על פני תהום' - זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל. ב'חשבות' זו רצו היוונים לייאש את בני ישראל שיחשבו שאינם ראויים לכלום. והנה ידועה קושית הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (הנוכה, תרל"ו ליל ז' ד"ה איתא) דלכאורה יש כאן סתירה מיניה וביה, שהרי אם

טז. כיוצא בזה מתאמרא בשם הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע, לבאר את דברי חז"ל (סוטה מט:) 'בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא', פירוש תיבת - 'יסגא' הוא ריבוי, ועוד פירושה מלשון 'סגי' - 'די', והיינו שבאחרית הימים די לו להקב"ה ב'חוצפה' שילבשו זקנים עם נערים (דהחצוף יעשה דברים שהם למעלה ממדרגתו), כלומר, שלא יביטו כלל על מצבם הרוחני באמת, אלא יענו ויאמרו 'צדיק אני, קדוש אני, ובזה יהיו להם כוחות הגוף והנפש לעבוד את ה' כראוי. יז. הנה שמעתי מחכם גדול אחד שליט"א, שדבר נפלא מצינו בפרשת חיי שרה גבי אליעזר, כי מתחילה נקרא בפרשה זו עבד, 'ויקח העבד' (כד י; יז), ואילו לאחר שאמרה לו רבקה 'שתה אדוני' (פסוק יח) כתיב כמה פעמים והאיש, 'והאיש משתאה - ויקוד האיש' (כא; כו), כי בכינוי שכינתה אותו בלשון חשיבות 'אדוני' רוממה את רוחו וכוחותיו להביט על עצמו כאיש, ולא כעבד, וכשהאיש מביט על עצמו בחשיבות הרי כל הנהגתו אכן חשובה יותר...

יח. שמוע שמעתי על אחד שנכנס אל אחד מהאדמור"ם בעיר בני ברק יצ"ו ושאל את פיו בהעזה, מי התיר לכם לבוא ולתפוס את כסא המלוכה לקרא את עצמכם בשם רבי, ענהו הרבי, אף לי הייתה קשה קושיה זו - 'מי אנכי' בעת שפתחתי את בית מדרשי, והלכתי לשאול בעצת מרן ה'חזון איש' זי"ע, אמר לי ה'חזון איש', בימינו אנו כל מי שמחזק אחרים ראוי לו להקרא בשם 'רבי'. כך אמר לי בעת עמדי בסמוך לו, כאשר פניתי לצאת מחדרו נענה שוב ואמר לי, אפילו באם אינו מחזק כי אם את עצמו כבר ראוי הוא להיקרא בשם רבי...

באר הפרשה - וישב - הנוכה

'ויתמהמה' שלא ימהר למלא תאוותו, ולא יחשוש שעוכב ואיחור התאוות יזיק לו, לאחר מכן - 'וימאן', שילחם עם יצרו בזעקת 'איני רוצה' עד שכבר לא ירצה לילך אחר תאוות לבו (היינו כשלבנו עדיין יתאוות מכל מקום לא יסכים לילך אחריהם) ^כ, ועי"ז יזכה - 'וישחט', שישחט יצרו הרע וכבר לא יתאוות כלל למטעמותיו.

וינס ויצא החוצה - בהתגברות על היצר זוכה לניסים למעלה מכל גבולות הטבע

(שבת כא:): תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, רמזו בה הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (חנוכה שנת תרל"ה) כי בימים הללו יש סיוע ממעל לקנות קנין עולם במידה גדושה 'ראת שמים' - להתגבר ולנצח את יצרו,

עוד אמרו רבותינו לחזק ברכיים כושלות, שיאמר האדם לעצמו מהא גופא ש'נסיון' קשה עומד לפניך, הרי שחשיבות גדולה יש בשמים למלחמתך, כי בלאו הכי לא היה היצר מתאמץ בכל כוחו להכשיל אותך, וכשידע האדם שהתגברותו חשובה יצליח בזה.

כתב הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (בית אברהם צו ד"ה וישחט) כי ג' פעמים יש בתורה 'שלשלת' י"ס. א.

בתיבת ויתמהמה (גבי לומ, יט טז), ב. בפרשתן וימאן גבי יוסף הצדיק (לט ח), ג. בפרשת צו בתיבת וישחט (ויקרא ח כג). ומרמז על 'דרך העבודה', כשבא האדם לתאוות עולם הזה אפילו בהיתר, מתחילה יקיים בנפשו -

וכך מצינו שעשה רבינו הקדוש (ב"מ פה.) כשמצא את רבי יוסי בנו של רבי אלעזר בן רבי שמעון - וראהו עומד בשפל המדרגה, לקחו בדברים והושיבו עם התנאים, הלבישו ב'איצטלא דרבנן' ואף קרא לו 'רבי'. ומאז כל אימת שהיה רבי יוסי רוצה לחזור לדרכיו מקדם היה אומר לו - הכריזו עליך כי חכם אתה, ו'רבי' קראו אותך, היאך תאמר 'למעללי אני חוזר...' הרי לפניך, שכשיחשיב האדם את עצמו או את רעהו יהא זה למגן ומחסה מכל נפילה ח"ו, וכן יעשה כל איש בעמדו בנסיון - יהיה מי שיהיה באיזה נסיון שיהיה, יעצור בעצמו ויחשוב הרי כה חשוב הנני לאבי שבשמים - וכל פעולה קטנה שלי גורמת לו ל'נחת רוח' בגבהי מרומים, ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלוקים... יט. כידוע שב'טעמי המקרא' טמונים ענינים גבוהים ורמים שאין לנו בהם כל השגה, וחז"ל דרשו (מגילה ג.) על הכתוב 'ויבינו במקרא' שהכוונה היא על 'טעמי' התורה שניתנו למשה מסיני.

כ. וידוע, מה שהורה הרה"ק רבי שלומק'ע מזוועהיל זי"ע לבחור ששקע בעמקי תהום רבה, אף אם יודע הינך שלבסוף נפול תיפול ביד היצר הרע - מלך זקן וכסיל, מכל מקום אל תתנהג עמו כמלך, אשר בפצותו את פיו מיד ממלאים משאלותיו, אלא, תדחהו בלך ושוב, כי על כל רגע ורגע שהאדם דוחה מעמו את היצר אף אם נפל לבסוף הריהו גורם נחת רוח מרובה להקב"ה לאין ערוך.

והאמת, כי זהו כל ההבדל בין ישראל לעמים, כדכתיב (שמות ח יט) 'ושמתי פדות בין עמי ובין עמך, למחר יהיה האות הזה', כי 'יש מחור לאחר זמן', (רש"י שמות יג יד) וזה הפדות וההבדל בין עם ה' לבין שאר האומות, שהיהודי אומר ליצרו - 'מחור יהיה האות הזה', עתה הניחה לי ולמחר אעשה כרצונך

עוד נרמז בהאי קרא, כי ההבדל שבין ישראל לעמים הוא - למחר יהיה האות הזה, כי בעת הנסיון מתבונן הוא מה יהא ליום המחרת, האם יתחרט על פעלו היום או לאו, וכן בדבר מצווה בוחן הוא האם ישמח בזה למחרת, כי אם לאו סימן הוא שאין זה כל כך מצווה.

כא. וכן איתא מהרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע, דהנה אמרו חז"ל (בר"ר פה ב) שאשת פוטיפר ראתה באיצטרולוגין שלה שעתידיה להעמיד ממנו בן, ואמר ה'דברי שמואל' דודאי גם יוסף ראה מה שהיא ראתה שהוא עתידי להעמיד ממנה בן, והיה 'אובד עצות', כי השתומם בעצמו - וכי ח"ו יהא כאן עבירה לישא נכרית זאת. וזה גופא היה תוקף הנסיון, לחשוב שממילא יכשל לבסוף אם כן אעשה זאת כבר עתה... אמנם יוסף הצדיק השיב לעצמו, וכי מה לי לחקור אחר העתידות, 'כעת', יכול אני להתגבר, אעשה כן, ולא אחשוב על העתיד. ואכן, בהתגברות זו זכה למדרגות עד אין קץ ואין שיעור (סוף דבר היה שהעמיד ממנה תולדות בהיתר גמור בנשאו את בתה אסנת).

באופן אחר ביאר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (בפרשתן), את הפסוק (לט יב) 'ותתפשוהו בבגדו', דבגדו הוא מלשון 'בגידותיו', כי היצר בא אל האדם לאמר הרי כבר בגדת בה' אלוקיך, אם כן 'שכבה עמי' - בוא ועשה עוד עבירות כי ממילא אפסה תקוותך... לזאת יענה ויאמר 'איננו גדול בבית הזה ממני' - קדוש אני, ומעולם לא חטאתי, (ואף אם נפלת, מכל מקום בנו של מלך אני וקדושתני שגבה למעלה למעלה), על כן 'איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלוקים'...

כמו שאמרו חז"ל (שבת לא:): דהמפתחות החיצוניות רומזות **ובבלל** היראה שיהא בורח מן העבירה^א וכן מצינו גבי על יראת שמים ויראת חמא^ב. יוסף הצדיק בעת ה'נסיון', דכתיב (לט יב) 'ויעזוב

כב. מעשה ביהודי שהתאונן לפני הרה"ק ה'מגיד' הגדול ממעזריטש זי"ע כי אין בכוחו לעמוד ולהתגבר על כל הרהורים ודמיונות שיצרו מפתחו לחשוב בהם בכל עת מצוא ובפרט בעת 'התפילה והלימוד', מששמע ה'מגיד' את דבריו, שלחו שיפנה אל בית ה'אור המאיר' זי"ע, והוא יורה לו את הדרך הנכונה, חיש מהר עשה היהודי את דרכו אל בית ה'אור המאיר', משהגיע למחוז חפצו באישון ליל וראה שהאור עדיין שולט בבית החל מתדפק על דלתות הבית ואין קול ואין עונה, אין הדלת נפתחת, מכיוון שהכפור שלט בחוצות, והיהודי הרגיש שעוד מעט קט וכולו נעשה כגליד קרח הוסיף לדפוק בדלת שוב ושוב, ועדיין לא נפתחה הדלת... אחר זמן שאל היהודי את ה'אור המאיר' מדוע לא פתחת לי את הדלת הרי נשלחתי בשליחות מיוחדת אליכם, ענהו הרה"ק, הן אמת, ובזה גופא עניתך, שבבית אנכי הוא ה'בעל הבית' - למי שארצה אפתח את הדלת, ולמי שאין ברצוני להכניסו לא ייכנס הנה... כמו כן, דע היטב שאתה הוא 'בעל הבית' על עצמך, את מי שברצונך תכניס ומי שאינו מרוצה בפניך - אל תתן לו דריסת רגל במוחק ולבך, כי ביד בעל הבית לסגור את הדלת ולא לתת לאחרים להיכנס, ברצותו פותח וברצותו נועל, ו'בעלות' כזו צריך יהודי להראות לשטן זה היצר הבא להכשילו בעוונות, לסגור את הדלת בעדו.

ולכן נקטו חז"ל בהלכות ודיני חנוכה (שאלות פרשת וישלח סימן כו; ועי' שבת כב.) 'כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה בימין, ובעל הבית בטלית מצוייצת ביניהן', ובדווקא אמרו ובעל הבית באמצע, ולא והמדליק עומד באמצע וכיו"ב, כי בכדי שיוכל להעלות הנרות בכל פרטיהן ודקדוקיהן שתהא השלהבת עולה למעלה ותגרום נחת רוח לבורא יתב"ש, צריך המדליק להיות בעל הבית השולט על עצמו, ולא שיהיו רצונותיו ותאוותיו שולטות עליו, וימי חנוכה מסוגלים שיוכל כל אחד להשריש מדת הטהרה באבריו וגידיה לכל ימות השנה.

ולעולם לא תפול רוחו בקרבו - אם נפלו לו מחשבות וכיו"ב, כי העיקר לסלקם מיד כלעומת שבאו. מעשה בבחור שהתלונן שמחשבות זרות טורדות אותו ואינו מצליח להילחם בהם, שלח הבחור את הגה"צ רבי זלמן בריזל זצ"ל אל הקודש פנימה אצל רבי שלומק'ע לשאול את פיו כדת מה לעשות, ויען הרבי, אמור לו 'מלאכת מחשבת אסרה תורה' - התורה לא אסרה כי אם מחשבה רעה הבאה על ידי 'מלאכה' ובכוונה, משא"כ מחשבה הבאה לו ממילא - בניסיון על ידי היצר הרע, אין לו לשים את לבו כלל, אלא ימשיך בדרכו, וה' יהא בעזרו.

כג. הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (שש"ק ח"א פר' מטות) מפרש את דברי הגמרא (ברכות ו:): 'לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת שנאמר (הושע יא ז) אחרי ה' ילכו כאריה ישאג', ותמוה, שהרי בפסוק נאמר אחרי ה' ילכו, ומנין לן שיש לרוץ לדבר מצוה. אלא ביאורו, משל לאחד מזקני וישישי העדה שהיה מהלך ברחובה של עיר, וכל הילוכו בקושי גדול כשהוא נשען על מקלו, והנה לפתע הוא רואה שאריה השואג לטרף בא ומתקרב אליו, וכי ימשיך להיות 'זקן'... וכי ימשיך להלך כנמושות על מקלו... לא ולא, אלא יתגלו בקרבו כוחות אדירים, ישכח מתשות כוחו, יזרוק את מקלו, וינוס כנער אשר כוחו במתניו... כי אכן בכל אדם טמונים כוחות אדירים נעלמים אשר יתגלו בפועל רק כשנקלע לעת צר ומצוק. וזהו אומרם 'אחרי ה' ילכו' - כארי ישאג, כאותם הכוחות שמתעוררים כשאריה ישאג, ובפרט בבוא אליו נסיון בענייני 'יראת שמים', יעורר בעצמו את הכוחות הללו לברוח בכל כוחו כבורח מן הארי לנוס אל ה' אלוהיו.

הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה מספר את המשל הידוע בדרך צחות, על 'ההיא סבתא' ששנתה ב'צאינה וראינה' (ספר המספר את הפרשה בלשון 'אידיש', ונהגו נשות ישראל מדור הקודם (עד היום) להגות בו מידי שבת בשבתו), בהגיעה ל'מכירת יוסף', לא היתה יכולה לעצור את בכייה, וייללה בדמעות שליש על הנער שנמכר על לא עוול בכפיו, לעבר הבלתי ידוע, והנה לשנה הבאה, בשובה לקריאת פרשת וישב ב'צאינה וראינה' נענתה לאמר, יוסף, יוסף, בשנה הזאת לא אזיל דמעה בעדך, שהרי כבר ראית אשתקד מה אירע לך בלכתך אליהם, ומדוע שבת על אותה הדרך... והיה ה'בית ישראל' אומר, לא מליצה ולא צחות יש כאן כי אם קורטוב של אמת כואבת, כי כך נמי מנהגינו, פעמים ונכשלים אנו בהליכה אחר יצרינו כסומים בארובה, ואם ראית שבעבר נכשלת, מדוע שבת לילך ולהתקרב אל מקום הסכנה - יצרך הרע... ברח לך לבל תכשל שוב, אחרי ש'בעל נסיון' אתה כי המקום מסוכן עבורך.

ולהיכשל ח"ו, לפיכך לא התחשב בכלום, אלא תיכף השאיר בגדו אצלה 'וינס ויצא החוצה' - אל מחוץ לגבולות הגוף והנפש, ובכוח גדול ואמין ברח משם כל עוד נפשו בו^י.

עצה נפלאה למד הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (וישב תרל"ג) מדברי הכתוב (לט, ה-ט) שם נאמר 'וימאן^י וגו' איננו גדול בבית הזה ממנו ולא חשך ממני מאומה וגו' ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלוקים, כי בבואו לידי נסיון יישב דעתו ויתבונן היטב כי אבריו וכל

בגדו בידה וינס ויצא החוצה, ובוודאי ידע יוסף שאם יתאמץ לחטוף את בגדו ממנה לא תוכל להעליל עליו מאומה, וממילא ימנע מעצמו את היסורים שעבר במשך י"ב שנה בבית האסורים [ואכן בראשונים על אתר מצינו כמה פירושים מדוע לא עשה כן], וביאר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שברגעים אלו עמד יוסף בנסיון גדול ונורא, כי היצה"ר פיתהו שיתעכב לרגע קט יחטוף את בגדו ואז ינוס וינצל מעלילותיה, אך ידע יוסף שהגיהנם ושאל תחתית בוערים תחת כפות רגליו, וכל רגע כמימרא שישהה עוד במקום הטומאה הוא מסוכן ליפול

כד. פעם הלך הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זי"ע עם משמשו, בדרכם ניגש גוי אחד ושאל את המשמש 'מי הוא רבינער זה' (רבינער) הינו רב בלשון גוים, וכיון שראה אותו בבגדי רבנות שאל באיזו עיר הוא משמש ברבנות), השיב המשמש ואמר 'הוא אינו רבינער, אלא וואנדער-רבינער...' (כך היו מכנים את האדמו"רים, מפני האותות והמופתים שהיו מחוללים בכוחם בקרב הארץ, כי משמעות 'וואנדער' בשפת האידיש הוא 'פלא'), תמה הגוי ושאל מה משמעות 'וואנדער-רבינער', נענה הרה"ק מהוסיאטין ואמר - יש 'רבינער' על מדינה שלימה, ויש 'רבינער' על עיר אחת, ויש רק על שכונה אחת, אולם יש 'רבינער' על עצמו (היינו ששולט על רצונותיו) והוא הנקרא 'וואנדער-רבינער'... והסמיך לכך חתנו הרה"ק ה'אהלי יעקב' זי"ע, שכן מבואר ב'אבן עזרא' בפרשת נשא (במדבר ו ב) דבנזיר כתיב לשון 'יפליא' מפני שעושה דבר פלא, כי רוב העולם הולכים אחרי תאוותם והוא פורש עצמו מהם, וכמו כן זה שאינו הולך אחר תאוות לבו, לו נאה ויאה הכינוי 'וואנדער רבינער'.

ואכן, גדול שכרו של הנלחם, כביאורו של הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (בפרשתן ד"ה וימאן) ב'טעם' שעל תיבת וימאן - 'שלשלת'. משל לפועל העובד אצל 'בעל הבית' אף אם יעבוד 'יומם ולילה' - יצא אדם לפעלו מבעוד יום עדי ערב ירוויח את שכרו בשכר נאה, גם תהיה לו פרנסה בהרחבה גדולה, אך עדיין רחוק הוא מן 'העשירות', ורק בהזדמן לפניו איזה 'עסק' טוב ומוצלח המניב רווחים עשרת מונים מההשקעה, בזה יעלה קרנו בפעם אחת למעלה למעלה כמו השלשלת, וייהפך להיות מעשירי העיר. כיוצא בו ממש הוא בענייני רוחניות, תמידים כסדרן עובד הוא את ה', ומתעלה מדריגה אחר מדריגה, אך עדיין ארוכה לו הדרך, אמנם, בבוא אליו פעם אחת 'נסיון קשה ומר' אשר מרגיש הוא ממש טעם מיתה בהתגברו על זה, אם יעמוד האיש בזה הנסיון, ב'וימאן' חזק ואדיר, לשבר את כל כוחות התאוה בגופו ונפשו - זאת היא ההשקעה בעסק טוב המביאה לו רווחים עצומים לנצח נצחים, הרבה יותר מכפי יגיעתו בתחילה.

וזה נרמז בטעם ה'שלשלת' העולה למעלה, כי בהתאפקות אחת מתאוה רעה ובעצימת עיניים מהביט ברע זוכה לעלות מעלה מעלה, והיא ההשקעה הכי טובה בחשבון שלו ב'בנק' של מלך מלכי המלכים הקב"ה, המשלם שכר טוב ליראיו, והוא מאמרם (במדבר יד ה) 'אמר הקב"ה עלי לשלם שכר אותה העין', הכתוב גבי יוסף הצדיק שעצם עיניו מראות ברע, כי הקב"ה לא נשאר 'בעל חוב', ועל כל התאפקות והתגברות נגד היצה"ר ב'וימאן' זוכה לשכר גדול בבחינת עשירות.

כה. הנה ה'טעם' על תיבת וימאן הוא 'שלשלת', וביאר בה ה'אלשיך' (תו"מ בפרשתן) כי הנה פעמים שהיצר מביא לאדם 'נסיון' ומבלבל דעתו בטענות שונות ומשונות, עד שלא ימצא האדם את ידיו ורגליו, ואם האדם מתחיל לענות כנגדו מסוכן הוא מאד להכשל כי פעמים שהעומד לנגדו 'חריף' יותר ממנו והלה יענהו תשובות (אף שבוודאי אינם נכונות) כנגד כל טענותיו ואז בע"כ יחטא (בפרט כאשר שליחו של היצר הוא 'אדם' כמותו המפתהו בחלקקות לשון), אין לו אלא עצה אחת - לזעוק וימאן וימאן - בלא 'דין ודברים', כי ממילא לא אשמע לך ותו לא מידי, כדוגמת הקושר עצמו ב'שלשלת' של ברזל, ורק כך יעלה בידו לעמוד בנסיון.

כע"ז אמר הרה"ק רבי יצחק מראדוויל זי"ע כי בבוא אדם לעת נסיון, ראשית דבר יזעק ג' פעמים (דוגמת השלשלת המסתלל בנעימה ועולה כלפי מעלה ג' פעמים) איני רוצה. איני רוצה. איני רוצה ויינצל (אור יצחק בפרשתן).

הרע מבלי ליישב דעתו ולתת טעם למעשיו, ורק לאחר מכן הוא יכול להילחם בו על ידי יישוב הדעת.

מאן - בשכר זה יזכה לשפע רב

הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע מבאר את הפסוק (פרשת מקץ, מג לא) 'ויתאפק ויאמר שימו לחם', כי מן השמים יש חשבון לכל איש ואיש כמה הנאות יגיעו אליו, וכמה צער ועגמת נפש יסבול בעולמו, והנה 'החכם' מתאפק מלמלאות תאוותו והרי יש לו מזה צער ועגמת נפש, ממילא יצא בזה 'ידי חובת' צער ועגמ"נ שנקצבו לו, ונשאר לו בחשבונו רק 'תענוג', אבל מי שהוא 'שוטה' ממלא את חלקו מהתענוגים המגיעים לו - בפעם אחת, ולא נשאר לו לאחר מכן שום הנאה ליהנות בעולם, נמצא שהעובר על רצון קונו בתאוות לבו - מכר כל תענוגיו הקצובים מן שמיא בעד נזיד עדשים, על כן, המשכיל ישום ארחותיו בחכמה ובתבונה, להבין ולהשכיל שמצד 'ביוזעם' (עסקים) עדיף לו להימנע מלילך אחר זממו של היצר הבווער בקרכו. ולא רק בדברים האסורים הדברים אמורים אלא בכל דבר שנפשו של אדם מחמדתם אם מתאפק ונמנע מליהנות מהם יזכה להנאה מרובה מן השמים תחתם, וזה ביאור הקרא ויתאפק -

חושיו משל הבורא ניתנו לו, גם יחשוב מנין לי כח לפעול בהם אם לא מידי הקב"ה בכבודו ובעצמו... אשר הוא בעל הכוחות כולם והוא מניע את ידי ורגלי, ואין לך תנועה קטנה כגדולה שהאדם מניע מבלעדי עזרתו יתברך. מעתה יחשוב - הרי ברצות ה' יטול ממני את כוחותי כשאגש לעבור עבירה ואז אהיה מוטל כאבן דומם מבלתי יכולת להניע את איברי, ואעפ"כ מפקיד הקב"ה ברשותי את כל הכוחות שאוכל לעשות כרצוני, ואם בן איככה אשא פנים ואבגוד בו ית' ובכוחות שנתן לי ולעבור עמם עבירה. [והרי הדבר דומה, לאדם השואל מעם חברו קרדום, והוא הולך עם קרדומו זה ועוקר והורס את כל שדהו של חברו. נמצא שהוא משתמש בשל חברו בכדי להרוס לו ולגמול לו רעה תחת טובה ואין לך כפיות טובה גדולה מזו].

וכה אמר יוסף הצדיק - איננו גדול בבית הזה ממנו ולא חשך ממני מאומה וגו' ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וגו' כלומר, אם אדוני - ריבון העולמים, נותן לי כוחות ולא חשך ממני מאומה, איככה אוכל לגמול לו רעה תחת טובה. ומסיים ה'שפת אמת', אבל יישוב הדעת הלזה, בא רק לאחר ה'וימאן' שהוא ממאן ליצר

כו. ומביא שם ה'בית אברהם' שפעם הראה מרן הבעש"ט הק' זי"ע לתלמידיו על נסיך צעיר אחד שרכב על סוס נהדר בהנאה יתירה, הנה נער זה עפ"י מזלו היה עליו להתמנות כמלך על עם שלם, אך זה הנער מילא ברכיבתו על הסוס את כל ההנאה הקצובה לו, והפסיד את 'מלכותו'.

מספרים שפעם הפציר אחד מבני ירושלים מהרה"ק רבי שלומק'ע מזוועהיל זי"ע שיפעול עבורו להפקד בדבר ישועה ורחמים - בזרע של קיימא, אמר לו רבי שלומק'ע הנה בכל יום הנך עומד ב'מקוה', ומנהל שם 'אסיפות מרעים' במסירת 'חדשות תבל', וכל כך רבה הנאתך מכך, עד שאוכל אתה בזה את כל ההנאות הקצובות לך ובכלל זה - זרע של קיימא, חדל נא ממנהג זה ותראה ישועות, וכן הוה.

ידוע דבר המעשה בעשיר קמצן נורא שנתעלף ביוה"כ, והרופא אמר שעליו לשתות 'שיעורים', ושוב נסתכן ואמר הרופא שעליו לשתות כדרכו 'כוס' שלם בפעם אחת, מכיוון שכן נענה הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנז זי"ע, שירכנו מעל החולה וילחשו באזנו כי מותר לו לשתות כדרכו בשתיה מרובה - אמנם על כוס וכוס יצטרך לשלם לאחר צאת החג 'מאה רייניש', וראה זה פלא והפלא, משלחשו כן באזנו, נתחזקו כוחותיו של אותו 'קמצן נורא'... וכבר לא הוצרך לשתות אפילו ב'שיעורין'... ללמדנו, כי היודע שכל הנאה בזה העולם תעלה לו ביוקר כבר לא יצטרך להנאה זו...

כו. הרה"ק [רבי יצחק] מווארקא זי"ע, ראה פעם שמשמשו העני מתהלך במנעלים קרועים, אסף הרה"ק מעות מנדיבי העיר בעד נעליים, והניח את צרור המעות בארונו, באותו זמן הבחין המשמש במעות הצרורין ופחזו עליו יצרו וגנבו לעצמו, כאשר הבחין הרבי שהכסף איננו חקר ודרש היכן הם, בסוף נודע לו שיד המשמש במעל הזה, מיד קרא לו הרה"ק מווארקא ואמר לו 'שוטה שבעולם, אם היית ממתין קצת היו לך אותן המעות בהיתר...'.

הרה"ק ה'בן איש חי' זי"ע מביא מעשה שהיה (נפלאים מעשיך עא) בבחור 'ירא שמים' שהיה דרכו ללכת בכל לילה אחר חצות ללמוד עם 'ראש הישיבה' והחברים, בדרך שבין ביתו לישיבה הייתה דרה 'אלמנה צעירה' שהייתה עשירה גדולה והייתה ישינה עם משרתת שלה בחדר שבו היה מונח כל העושר שלה בתוך תיבה מלאה כיסים דינרי זהב ושאר מחמדי תבל. באחת הלילות כשעבר הבחור הלז ראה שבית האלמנה נשאר בלילה זה פתוח לרווחה, ופחזו עליו

נמצא 'למטה מעשרה' - בדיוטא התחתונה, בידו להתעלות בימים הללו ולהגיע למקום גבוה מעשרה, מכל מקום אסרו חכמים להדליק בתוך שלשה סמוך לקרקע משום לבוד וכארעא סמיכתא דמיוא. והיינו שעל האדם לעשות את המוטל עליו ולפתוח פתח כדי להתעלות, וכאשר הוא עצמו יתרומם מעט להיות 'למעלה משלושה' יזכה שהקב"ה יגביהו הרבה^כ, אבל אם ישב בחיבוק ידים וכאפס מעשי ולא ידליק בתוכו את ניצוץ הקודש, אזי לא יועילו לו כל הנרות שידליק,

כשאישי ישראל מתאפק מלמלאות תאוותו, הרי אז ויאמר - הקב"ה, שימו לחם - יריק עליו שפע רב, פרנסה בהרחבה וכלכלה ככל אשר יחסר לו^כ.

וגם שם לא שקטתי - שלא יהיה כארעא סמיכתא אלא יזיו עצמו בעבודתו

הנה מצות נר חנוכה להניחה למטה מעשרה אך למעלה משלש טפחים (ס' תרעא), ורמזו בה צדיקים (כע"ז ב'תפארת שמואל' חנוכה אות לו) דהן אמת שאף מי שכבר

יצרו ונכנס לתוך הבית - בעלת הבית והמשרתת לא הקיצו משנתם בעת שנכנס, מיד החל הבחור לשבר את התיבה, ומכח שבירת התיבה הקיצו הנשים, ופחד אחזם מלצעוק על הגנב כי חששו שמא 'ליסטים מזויין' הוא... אלא שהבחור בעצמו החל מחשב 'חשובנו של עולם' ואמר הרי אין אדם נוגע במוכן לחברו, על כן, ממה נפשך, אם המעות יועדו עבורי מן שמיא אין לי כל ספק שבהגיע העת הם יבואו לידי - כי הקב"ה לא יעניש את מי שנמנע מלעבור עבירה ולא גנב את שאינו שלו... ואם אין המעות קצובין ומיועדין בעבורי הרי אצטרך להוציאם לאחמ"כ מידי, אם לרופאים ח"ו או לפדיון שבויים (שישבו אותי ח"ו) א"כ 'מה לי ולצרה הזאת', ואכן, החזיר את המעות לתיבה והלך לו. משהאיר היום ראתה האשה כי נס נעשה לה, שכבר עמד גנב בפתח התיבה ולא נטל מאומה, מ"מ אמרה 'לאו בכל יומא איתרחיש ניסא', עלי להנשא לבחור וכך אהיה אני וממוני שמורה בשמירה מעולה.

ממחשבה למעשה, אחר שיצאו כל בני הישיבה לביתם, נכנסה האשה אל 'ראש הישיבה' וספרה לו את כל דבר המעשה, וביקשה ממנו שיורה לו איזה בחור ראוי לינשא לה, והנה רק אותו בחור מתמיד ישב באותה העת בישיבה ועסק בתורה, הראה לה ראש הישיבה, קחי אותו כי הוא ירא שמים גדול... ומסיים ה'בן איש חי' וז"ל. אז אמר יפה אמרתי אתמול בלילה, שאם אלו הדינרים מוכנים לי אקח אותם בהיתר, וכן היה לי.

ולדין הדברים אמורים, בעמוד האדם בעת נסיון קשה ומר, יזכור כי אם הנאה זו קצובה לו ממרום, הרי שבמניעתו מהעבירה לא יפסיד מאומה. ויזכה ליהנות באותה הנאה ואפילו הנאה מרובה יותר כי הקב"ה לא יישאר חייב לו מאומה...

כח. כתב ה'רוקח' (הל' חסידות ד"ה שורש טהרה) על כן יעצים עיניו מראות ברע... שאם עוצר רוחו יזכה כיוסף השליט על הארץ, כדבר הזה מצאנו אף בספר 'מעלת המידות' (בשער מידת יצר הרע) 'וכל מי שבא דבר עבירה לידו ופירש ממנה מאהבת ה', לא מיראת אנשים, זוכה ועולה לגדולה, תדע שכן הוא, שלא עלה יוסף לגדולה אלא מפני שפירש מן העבירה מאדונתו אשת פוטיפר', וכן מבואר בארוכה במדרש (בר"ר צ ג ועוד) שעל כל אבר ואבר שנמנע מהעבירה זכה ליקר וגדולה על אבר זה.

כט. וכן לא יחשוב על עברו - להתעצב אל לבו ולהתאבל על מצבו ח"ו כי בזה יפסיד הכל, וכן מצינו גבי נס חנוכה שקבעו חכמינו את שמונת ימי חנוכה בגלל הנס של הנרות, ולכאורה צריך ביאור, 'וכי לשמחה מה זו עושה' שהרי בפירוש איתא בגמרא (ע"ז נב:) שהיוונים שקצו את אבני המזבח ופרצו י"ג פרצות בבית המקדש (ועי' מדות פ"ב מ"ג), ואם כן כיצד שמחו ב'שמחה רבה' על שזכו להדליק את המנורה והרי מראהו של בית המקדש היה מלא ב'סימני החורבן' בכל עבר ופינה. אלא ביאורו, כי אדרבה, חובת האדם לשמוח עם האור שהוא מצליח להדליק עכשיו, אף אם הוא עדיין בשפל המצב, מ"מ ישמח במצוה בעידנא דעסיק ביה (ובד בבד יקבל על עצמו שבעתיד יוציא את כל הלכלוך ממקום הקדוש), ומכל מקום אל יפריעו לו מחשבות על העבר את שמחת הנפש בעת קיום המצוה.

והוא מעיקרי המצוות בחנוכה, ורימזו כן המגיד מטריסק זי"ע (מגן אברהם, חנוכה ד"ה איתא בגמרא מאי חנוכה) בדבריהם (שבת כא:) 'כ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון', שבבוא האדם לחנך עצמו ולהתחדש, עיקר עבודתו - דלא למספד בהון, שלא יצטער ויתאבל על שום דבר בעולם, רק ילמד מן החשמונאים שלא שמו על לב על 'העבר' והתחדשו עצמם על ידי הדלקת נרות המנורה, ובזה עוררו את הניסים והנפלאות.

ל. כיו"ב רימז הרה"ק ה'דמשק אליעזר' זי"ע במנהג ה'דריידעל' (סביבין), דלכאורה יש לתמוה, למה נהגו לכתוב ולחרוט

ועל המלחמות - אין הקב"ה מונה נצחונות אלא מלחמות
 בנוסח על הניסים אנו אומרים '...ועל המלחמות...'. וידוע
 דיוקו של הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע 'על הנצחון'
 אין אומרים אלא 'על המלחמות' ללמדך שברוחניות
 עושים 'יום טוב' על עצם עריכת המלחמה וכלל לא על
 הנצחון - שהוא מתנה מן השמים.²⁷
 ומצינו בפרשתו, שאין הקב"ה דורש ומבקש ממנו מה
 שלמעלה מכוחותיו, אלא שיעבוד כפי כוחו, עד

שהרי הוא שקוע בארציות וכמי שעניו עצומות, האיך
 יועיל האור להזריח שמשו.²⁸

הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע (גנו"י תרפ"ד) רמז
 לה בלשון הש"ס (שבת כב:) 'היה תפוש נר חנוכה
 ועומד, לא עשה ולא כלום, כי לא זו הדרך 'ישכון אור'
 - לתפוס את הנרות ולעמוד על עמדו... אלא יקיים (ישעיה
 ב ה) 'לבו ונלכה באור ה' - שהאור יאיר לו להתחיל
 'ללכת' בעבודת ה'.'²⁹

בר"ת על 'דריידעל' קטן נ"ס ג'דול ה'יה ש"ם - לשם 'פרסומי ניסא', והרי עדיף היה לתלות מודעות בראש חוצות ובו
 יכתב באותיות 'קידוש לבנה' כל ענין הנס, ואז יהא 'פירסום ניסא' גדול יותר, אלא מכאן, שעדיף 'דריידעל' קטן
 ובמילים של ראשי תיבות כשהוא **מסתובב** ואינו נח, יותר ממודעות גדולות העומדות **דומם** על מקומן ואינן עושות
 כלום, כי זה כל האדם לעשות ולפעול כפי כוחו ולא לנוח, אלא יעבוד ויפעול כפי כוחו ושוב אין חילוק מה יהיו
 התוצאות, רק אל ישב באפס מעש.

לא. ולכן אמרו 'הרואה מברך', דלא סגי במה שהאור מאיר כי אם יהלך בעיניים עצומות לא יראה את האור כלל
 - אפילו אם ידליקו עבורו אלפים ורבות נרות ואבוקות. כן הוא נמי ברוחניות, אם האדם מכין את עצמו לקלוט
 הקדושה ופוקח את עיניו יזכה שיאיר לו החשיכה לדחות כל המפריעים המעכבים בעדו מלהתקרב אליו יתב"ש, אך
 אם חלילה אין אבריו מוכשרים כראוי, איך יועילו לו כל האורות הגדולים.

לב. וזה מרומז נמי בפלוגתת בית שמאי ובית הלל (שבת כא:) במנין הנרות אם 'מוסיף והולך' או 'פוחת והולך', ואומרים
 בשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, דלא נחלקו אלא אם פוחת או מוסיף, אבל בזה שעליו להיות הולך לא
 נחלקו כלל. כי הכל מודים שעל האדם להיות 'הולך', ולא יעמוד חלילה במקום אחד מבלי לעשות כלום,

מעשה הובא ב'שפתי צדיק' (חנוכה אות ג) בשם זקינו הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שפעם באו חסידים אל הרה"ק
 ה'חוזה' מלובלין זי"ע, וב'פתקא' הזכירו צרתם מ'מוסר' הדר בעירם וכבר כשל כוח הסבל, הרה"ק קרא את ה'קויטל',
 ונענה 'הלא איש זה מאיר בשמים בכל העולמות העליונים', ויתמהו החסידים עד מאד, הייתכן כדבר הזה - ששפל אנשים
 כמותו תאיר נשמתו כל כך, אך לא העזו לשאול על כך לרובם, לאחר זמן מה הזכירו שוב לפניו את שמו של המסור
 הרשע ואז בירכס הרבי מלובלין שינצלו מצפרניו. בהזדמנות נשאל ה'חוזה' על כך, השיב ה'חוזה', שבשעה שהגישו לפניו
 את הפתקא בפעם הראשונה הדליק ה'מסור' נרות חנוכה, ועל ידם שרה עליו באותה שעה אור גדול שהאיר את נשמתו.
 והנה בפי העולם מקובל ללמוד מסיפור זה את גודל הסגולה של הדלקת נרות חנוכה, המאירה אף בנשמת מסור
 רשע, אך עוד יש ללמוד ממה שאח"כ הצליח ה'חוזה' לפעול במרומים להושיע את בני העיר מידו, הרי שגם מי
 שמאיר באור עליון בשעת הדלקת נרות חנוכה לא יהא ניכר עליו שום שינוי לטובה אחר ההדלקה, אם לא יקיימה
 כראוי ועל ידי הכנה דרבה תחילה.

לג. איתא בגמ' (חולין ז.) רבי פנחס בן יאיר הלך לקיים מצוות 'פדיון שבויים', פגע בנהר גינאי, אמר לו גינאי חלוק
 לי מימך ואעבור בך, אמר ליה (הנהר) אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק
 עושה ספק אי אתה עושה, (ואילו) אני ודאי עושה, אמר ליה אם אין אתה חולק מימך גוזרני עליך שלא יעברו בך
 מים לעולם וכו'. ולכאורה צ"ב, מה השיב רפ"י על טענת הנהר הנראית כטענה הוגנת ש'אני ודאי עושה רצון קוני
 ואתה רק ספק'.

וביאר צדיקים (אדמורי"י בעלזא' בשם הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע, ועוד) שרבי פנחס אמר לו אף אני וודאי עושה רצון קוני,
 כי אין הקב"ה דורש ומבקש מבשר ודם אלא את ההשתדלות בעבודתו, כי התוצאות אינם מעסקיו של האדם, אלא
 הם עומדים ותלויים ביד הקב"ה ברצותו יפדו השבויים וברצותו ישארו במאסר. וכן ייאמר בכל עניני עבודת האדם
 - אין דורשים מאתנו אלא את ה'עבודה' והשתדלותו של אדם לטוב - ובזה כבר נחשב לו 'ודאי' עושה רצון קונו.

ואכן, אם אך יצא למלחמה, יוכח לראות שהכל ניתן בידו, וא"א לאדם לומר 'קשתה עלי המלאכה' – אין בידי להשכים קום, אין בידי להתגבר על תאוה פלונית ועל רצון פלוני וכיו"ב רבים, כי הכל מסור בידו של אדם – כמו שאמרה תורה 'ובחרת בחיים'.

ובך ביאר ה'בני יששכר' (חודשי כסלו-טבת מאמר ג אות יא) בלשון חז"ל (שבת כא:): 'כבתה אין זקוק לה', שעל האדם להתייגע בתורה (וה"ה לכל עניני עבודה) אפילו אם הוא מרגיש 'כבתה' – שאטום וחתום לבו. כי אינו זקוק לה - כי אין העבודה המוטלת על האדם להשיג את הנצחון^י, אלא רצונו של מקום ב"ה שיעשה את שלו ידליק את השלהבת, יתייגע לעמוד במלחמה, ואם כבתה אין זקוק לה^י.

כמה שידו מגעת וייחשב לו כמו שעשה הכל. וראה לדבר, דכתיב (לו כא) 'וישמע ראובן ויצילהו מידם', והוא פלא, וכי לזאת יקרא 'הצלה', הלא השליכו אל בור מלא נחשים ועקרבים, שאין אדם ניצול מידם (עי' יבמות קכא.), אלא וודאי, שמהות היראה - שיתירא האדם מבוראו, ולכן יעשה ככל אשר לאל ידיו לעשות - אפילו אם נראה לו שלא יצליח בפעולתו ולא יהיה לה שום תועלת, מכל מקום הוא את שלו יעשה, ובוה ייחשב לו כמו שעשה את הכל, ולכן ייעצם ראובן להשליכו לבור ש'נחשים ועקרבים יש בו', ומאחר שרק זה היה בידו לעשות להצילו מידי מיתה, קראו הכתוב ויצילהו מידם - נחשב לו כאילו הצילו לגמרי, כי העיקר שיפעל האדם בכל 'כוחו' כדי להתעלות ולהתקרב אליו יתב"שי.

נוראות תירץ הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע (קונטרס מאמרים 'תפארת ישראל', בחלק פתגמי הרה"ק מקאזמיר, ועיי' מהרש"א חולין ט) שמעיקרא דדינא פירכא, שאתה - הנהר הולך וודאי לעשות רצון קונך, ואם כן מה חשיבותך כלפי בשר ודם היודע מעיקרא ש'ספק' הדבר שומא לא יעלה בידו תכלית טוב, ואעפ"כ הוא מתאמץ לעבור נהרות ללכת מרחקים אפילו על דעת הספק - 'שומא יעלה בידו' לקיים רצון קונו - זה חשוב פי כמה וכמה. ומבין שניהם נלמד להיות 'עז כנמר' - לקפוץ במסירות נפש, מבלי להביט על התוצאה והנצחון... ואם רק 'ספק עושה' הרי אדרבה חשיב טפי. לד. ומקרא מלא דיבר הכתוב ב'אלישע', כאשר התלוננה ה'אשה השונמית' בפניו על ענייה ודחקה, ציוה עליה (מלכים ב' ד ט) 'לכי שאלי לך כלים מן החוץ מאת כל שכניך, כלים רקים אל תמעיטי', ואכן כפי כמות הכלים שהביאה כך היה כמות השמן שנשפך לה בדרך נס בלי גבול וסוף, ויהי משנגמרו הכלים, אמרה לבנה הבא עוד כלי חרס שבורים, כי הקב"ה שגזר על כלים רקים שיתמלאו בדרך נס, יגזור גם על כלים שבורים שיתוקנו, הלך הבן ואסף כלים שבורים, נתנם זה על גב זה, ונתחברו כאחד בדרך נס, והמשיך עמוד השמן למלאות את הכלים עד שנגמרו כולם, עד שנגמרו גם כלים הללו. מעתה, יש להמליץ בעדינו - יעשה האדם כפי כוחו, ואף אם אין בידו להביא אלא כלי מחורר פּנָפָה - יביאנו, והקב"ה יעשה לו נס ויסתום את הכלי, כדי שיקלוט את האור...

לה. כה אמר הרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע (הובא בשפ"א אבות דף כג) לבאר את הלשון 'כשור לעול', כי השור החורש בשדה לעולם לא יעמיד עצמו להביט לאחוריו, האם הצליח בחרישה או העלה חרס בידו, ותמיד 'עיניו לנוכח יביטו' - לחרוש עוד כברת ארץ, ועוד כברת ארץ ללא לאות, בכי האי גוונא ממש יש לנו לעסוק בתורה ועבודה, שלא להביט לרגע אחד לאחורינו לראות מה העלינו בידינו, אלא לילך בדרך העולה בית קל יומם ולילה ערב ובוקר וצהרים. ואכן, לכן ציוו היוונים על בני ישראל (בר"ר ב ד) כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל, כי עבודת בני ישראל 'כשור לעול' - שלא להביט לאחוריהם הן על העליות והן על הנפילות, היא הייתה לצנינים בעיני היוונים, שהרי עבודה כזאת מונעת את האדם מייאוש, כי ממה יתייאש אם אינו מתבונן בנפילותיו, ובמה יתגאה אם לא ראה את עליותיו, ועל כן אמרו לבני ישראל - 'כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל', היינו שימנעו את עצמם מלעבוד את 'אלוקי ישראל' כדרכו של השור שאינו מביט אחור.

לו. הנה כתבו הפוסקים (פמ"ג תרע"א) שלכן קוראים בתורה בימי החנוכה ב'קרבנות הנשיאים' כי אמר הקב"ה עלי לשלם - שהמשכן וכליו היו מוכנים בכסלו והקב"ה ציוה להמתין עד ניסן... ולכאורה צריך ביאור טובא מדוע בחודש ניסן - הזמן בו הייתה בפועל חנוכת המשכן וקרבנות הנשיאים, לא מצינו שיהיו קוראים את הנשיאים, ומכאן, שעיקר החשיבות היא ההשתוקקות עצמה, ומכיוון שכבר רצו אבו והשתוקקו להקים את המשכן מאותו הרגע שכל עבודתם ומלאכתם נגמרה נחשב להם כמו שכבר נעשה הכל בפועל ממש.

הכנה דרבה - קצת מענין ההכנה לחנוכה

המוריה ובעצם העלאת בנו יחידו ע"ג המזבח, כי על ההכנה והטירחה אודות המצווה יש שכר גם בהאי עלמא, ולבן סיפרה לנו התורה את כל ההכנות והזריזות שעשה לקיים מצות עקידה, השכים בבוקר וחבש בעצמו את חמורו, ובקע עצי עולה, להודיענו כי מכל זאת אנחנו אוכלים בעולם הזה. וזהו אומרו 'יחינו מיומיים' כי בשכר אותם שני ימים שהלכו עד לעקידה יאכלו בני ישראל אף בעולם הזה, ואילו 'ביום השלישי' - זה מעשה העקידה גופא, 'יקימונו ונחיה (רק) לפניו' דשכר מצווה בהאי עלמא ליכא (קול אליהו וירא אות מו) ¹⁷.

כבר אמר הגר"א זי"ע לפרש הפסוק (ישעיה ו ב) 'יחינו מיומיים ביום השלישי יקימונו ונחיה לפניו', דהנה פירשו חז"ל (בר"ר נו ג) מדוע נקראת סכין של העקידה 'מאכלת' - על שם שישראל אוכלים מתן שכרה, וקשה, הרי 'שכר מצווה בהאי עלמא ליכא' (קידושין לט:), אלא ודאי אין בני ישראל אוכלים מפירותיה של עקידת יצחק עצמה, רק מכל יגיעתו ועבודתו שטרח אברהם אבינו סביב המצווה - בהילוכו שלושת ימים עד ראותו את הר

לז. בשלטי הגיבורים (שעל הגהות מרדכי שבת עט.) הביא רמז לחנוכה מלשון הכתוב בפרשת מקץ (מג טז) 'טבוח טבח והכין', שאות ח' מ'טבח', בצירוף תיבת 'והכין' עולים יחדיו - 'חנוכה'. והיינו שבחנוכה נרמז במיוחד ענין ההכנה. ואמר הרה"ק הישועות משה' מוויז'ניץ זי"ע ד'הכנה' עולה בגמטריא - 'מח ולב', לרמז שבראשונה יש להכין את המח ואת הלב לבורא כל עולמים, ולהדליקם בנר חנוכה.

והעיקר שיגש בהשגות גדולות כידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע למוכר השמן שבא לעיר עם חביות ענק למכור לבני העיר שמן טוב ומשובח, והנה רצונו של המוכר למכור את כל אשר יש לו לבני העיר, אבל למעשה לא יוכל לתת לבני העיר רק כפי הכלים שכל אחד מהם יגיש אליו... הגדול כפי גדלו והקטן לפי קטנו. והנמשל מובן ביותר, כי הקב"ה רוצה להעמיסנו בשפע גדול ביותר אבל למעשה יריק עלינו רק כגודל הכלים שהכינו בני העולם לקבל בהם.

באחד מימי חנוכה בשעת מנחה שלח הרה"ק רבי יחיאל יהושע מביאלא זי"ע אחד מנכדיו אל הרה"ק ה'בית ישראל' מגור זי"ע טרם ידליק נרות חנוכה, והיה כאשר הגיע לבית המדרש שהה ה'בית ישראל' בחדרו ביחידות - קודם הדלקת נרות חנוכה, ניגש הנכד אל המשב"ק הרה"ח רבי חנינא שיף ז"ל, וביקש ממנו שיכניסנו אל הרבי אחר שיש לו 'שליחות' מהרבי מביאלא, הציץ הגבאי אל תוך החדר וכראותו שה'בית ישראל' מסתובב אנה ואנה בדביקות עצומה תפוס בשרעפיו, סגר את הדלת והתנצל שאינו מעיז להפריע לרבי בעת כזאת, אך אם דעתו שעליו לקיים דווקא כעת את השליחות ייכנס לבדו, הנכד שהבין שאין לו לעכב את השליחות מזקנו ניגש לפתוח את הדלת, והיה אך פתח הדלת במעט וראה את פניו הקדושים בוערים כלפידים, נסוב על עקבותיו מרוב יראה ופחד, חזר אל זקינו, וסיפר לו דברים כהווייתן - את המחזה הגדול שראו עיניו בקודש פנימה, בשמוע הרה"ק מביאלא את דבריו עלתה בפניו קורת רוח, וכה אמר לנכדו אכן זאת היתה עיקר כוונתי 'בשליחות' ששלחתך, כי היה ברצוני שתראה את התלהבותו 'בהכנה דרבה' טרם הדלקת הנרות...

מסופר על הרה"ק ה'ישמח ישראל' מאלכסנדר זי"ע, שלא נתן לחסידיו לשהות אצלו בעת הדלקת הנרות, חסיד אחד שעז היה חשקו לראות את עבודת הקודש, נחבא פעם באחד הארונות שבחדרו, והציץ משם לחזות בנועם קדשו, והנה רואה הוא שטרם הדלקת הנרות היו פני הרבי בוערים כלפידים, בהכנה דרבה לקראת קיום המצווה, אך בבואו להדלקת הנרות 'פשט צורה' של התלהבות, ו'לבש צורה' של פשטות והתאפקות, אמר את הברכה מילה במילה והדליק את הנרות. החסיד שהביט בעבודת הקודש התפלא עד מאד, דהא איפכא מסתברא, שהיה צריך להתלהב בעת קיום המצווה גופיה יותר משעת עבודת ההכנה, אך לא העיז לצאת ממחבואו בידעו שכל הימצאו בחדר שלא ברשות הוא, לפיכך שמר את השאלה בלבו, למחר ניגש אליו ה'ישמח ישראל' ואמר לו 'ההתעוררות שהאדם זוכה בשעת קיום המצווה היא על ידי אתערותא דלעילא, אבער וואס דער מענטש קען, און וואס דער מענטש דארף (מה שהאדם יכול וצריך) הוא לעורר את לבו באהבה ויראה בשעת 'הכנתו' למצווה, ואז עליו להתלהב ולהבעיר את לבו בדביקות להבורא יתב"ש...'

הרה"ק אדמוה"ז מטשורטקוב זי"ע היה אומר על הקרא (שמות י כג) 'ולכל בני ישראל היה אור במושבותם', כי כמו

גנזי המלך - אוצרות המלך פתוחים אין לנו אלא להושיט ידינו למלאותם
 הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (קדושה שניה) המשיל את ימי החנוכה למלך רם ונשא, שפתח את שערי אוצרותיו יום אחד בשנה, ובאותו היום כל הרוצה ליקח את שנפשו חפצה יקח, אוי' לכסיל' אשר בזה היום ששערי אוצרות המלך נפתחים לא פנה אליהם, רק ישן כל היום". לכן ראוי כל האדם רק לשמוח בעבודתו ולא בהבלי עולם, רק בעבודת השי"ת ב"ה ישמח כל היום, עכ"ל. ואפשר לומר שבכוונה תחילה נקט 'אוי לכסיל', ולא 'אוי לרשע' או 'לפושע', כי המבזבז זמן יקר זה לבטלה אינו אלא כסיל ושוטה המאבד מה שנותנים לו".

שווי וחינה של 'אבן יקרה' תלוי היכן העמידוה, אם יעמידוה בתוככי חרס ועץ, או בתוככי כותל מטונף ומזוהם לא היא נראה זיו האבן, ורק כאשר יעמידוה במקום הראוי לה - במקום נקי ומצוחצח אז תעמוד על ערכה וחינה כראוי לחשיבותה. כדברים האלה לדידן, בימים הללו שורה אור לכל ישראל - אלא שהכל תלוי אם ינקה עצמו מעט שיוכל האור לשכון בתוכו (אפי' במעט) יזרח האור כדוגמת אבן טובה כשנמצאת בתוככי כסף וזהב (גנוי ישראל תרפ"ד משם אביו).

לח. הרה"ק רבי שלמה איגר מלובלין זי"ע הי"ד [בנו של הרה"ק השבט מיהודה זי"ע] אמר, כי בשני אופנים אפשר להעיר את האדם משנתו ולהקיצו מתרדמתו. א. להקים קול שאון ורעש גדול עד שהלה יתעורר משנתו. ב. להדליק ולהאיר באור בהיר וחזק את החדר שבו ישן האיש ועי"ז יקיץ משנתו. ובב' דרכים אלו מעורר הקב"ה את בני ישראל, פעם בכה ופעם בכה, בראש השנה מעוררם בקול רעש גדול על ידי 'תקיעת שופר', ואילו כעבור שלושה חדשים מעוררם על ידי 'האור' בהדלקת נר חנוכה. וזה נרמז בדברי רש"י כשפירש את הכתוב בהדלקת נרות המנורה (במדבר ח' א) 'ויעש כן אהרן - להגיד שבחו של אהרן שלא שינה', היינו שלא נשאר לישון מחמת האור הגדול (הובא ב'תורת אמת' מהדור"ח סוף ח"ג, בדברי תורה מנכד המחבר, חנוכה תרפ"ז לסעודה שלישית ד"ה בהפטרה).

לט. העולם מספרים בדרך הלצה, שפעם היה איש עני ואביון שראה המזל מאיר לו פנים בבני חיי ומזוני והחליט לסובב ברחבי העולם לתור אחר מזלו, בהיותו בדרך פגש באילן יבש שאינו מוציא פירות, וכשסיפר לו שהוא הולך לחפש את השר הממונה על מזלו, ביקש ממנו האילן, שאם אכן ימצא את השר ישאלהו גם אודותיו - מדוע הורע מזלו עד שאינו מוציא פירות, הסכים הלה והבטיח לו למלא בקשתו. משם המשיך האיש בדרכו ופגע בנסיכה בת מלכים שהתקשתה למצוא את זיווגה, וכאשר שמעה לאן פניו מועדות, ביקשה ממנו שישאל את השר מדוע איננה מוצאת את זיווגה ההגון לה, והיא נדחית מדחי אל דחי, הבטיח האיש לעשות רצונה. עודו מהלך בדרך והנה פגש באריה חולה וזקן שהתחנן אף הוא על נפשו שישאל את שר המזלות למה נגזר עליו לסבול צער ויסורים בחוליו, וגם לו ענה שכאשר יפגוש את השר יבקש ממנו שיתן לו תשובתו על כך.

ואכן הצליח ה' דרכו וימצא האיש את המלאך הממונה על המזלות ושטח בפניו את כל השאלות וקיבל תשובות ברורות (זולת על צרכי עצמו שלא הספיק לשאול), ובדרכו חזרה הלך תחילה אל האילן היבש ומסר לו דברי השר, שמתחת לשורשו קבור 'אוצר' של אבנים טובות ומרגליות והם מעכבים משורשיו להעמיק בארץ ולהוציא פירות כהוגן, ורק אם יבוא מאן דהו יחפור ויוציא את האוצר הגדול יצליח האילן להוציא פירות מתוקים לרוב, מכיוון שכן התחנן האילן בפני האיש שימהר להוציא את האוצר, יקחהו לעצמו ויעשיר בעשירות גדולה, שכן לאילן אין כל צורך באבנים טובות ולא במרגליות וכיו"ב, אך הלה השיב בחפזון - אין עיתותי בידי כי ממחר אנוכי להמשיך ולחפש אחר מזלי... ולא אתעכב בעבודת חפירת האדמה. משם המשיך בדרכו ואמר לבת המלך שנתבקש למסור לה מפי הממונה על המזלות שלא תמתין להנשא לבן מלך כי 'מזלה' הוא שתנשא ל'איש פשוט' והאיש אשר ינשא לה יעלה לגדולה ויתעטר בכתר מלכות למלוך על מדינה גדולה, אמרה לו בת המלך שמא תסכים לישא אותי לאשה - אף כאן ענה כסיל זה באותו מטבע לשון אין עיתותי בידי כי ממחר אנוכי להמשיך ולחפש אחר מזלי... ואכן הלה המשיך בדרכו ופגש את האריה, ומסר לו תשובת הממונה, שכשיאכל את מוחו של האיש המאבד כל 'שעת הכושר' והזדמנות שיש לו להתגדל ולהתעשר מיד יתרפא... ללא כל שהות ניגש האריה וטרף את איש שיחו ונתרפא, כי מי כמותו התעלם ודחה בסכלותו כל הזדמנות שהייתה לו להתגדל ולהתעשר.

ולדידן הדברים אמורים, שלא לאבד אף רגע אחד, וילקט כל אחד מהררי האבנים טובות שהקב"ה מציע כנגדנו בימי החנוכה... ע"י עסק התורה והתפילה, וע"י הדלקת הנרות בשמחה וחיות דקדושה, בהלל והודאה כראוי על ניסי הקב"ה שעשה עמנו בימים ההם בזמן הזה... ובזה יעלה מזלו לטובה ולברכה...

ונראה פשוט, שאין הכוונה רק למי שעובר על דברי חכמים ואינו מדליק נרות חנוכה, כי באלו אין לנו עסק כלל. אלא הכא במאי עסקינן, באנשים המקיימים את המצוות ואף 'מדקדקים' בהם, אבל כל מעשיהם נעשים מתוך רגילות וכמצות אנשים מלומדה, וכלשון הרה"ק מבארדיטשוב דלעיל 'רק ישן כל היום', היינו שמדליק את הנרות מן השפה ולחוץ, כמעשה

קוף בעלמא ללא חיות, והוא הנקרא כסיל ושוטה המאכר מה שנותנים לו. ואם בכל המצוות כולן יש לקיימן מתוך כוונת הלב ודביקות המחשבה כ"ש שכך הוא ב'חנוכה', שהרי כל שמו של היום - טוב מורה על ענין 'חינוך והתחדשות', שבכל יום היו בעיניו כחדשים, לקיימה בלהט אש קודש ובפנימיות הלב⁸⁸.

מ. וכמו שכתב הסמ"ג בסוף ההקדמה לספר המצוות בהאי לישנא 'בא אלי בחלום ענין מראה, בזה הלשון, הנה שכחת את העיקר (דברים ח יא) 'השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך', כי לא היה בדעתי לחברו במנין הלאוין, וגם רבינו משה (הרמב"ם) לא הזכירו במנין, ואתבונן אליו בבוקר והנה יסוד גדול הוא ביראת ה', וחיתרתיו בעיקרים גדולים במקומן, וה' אלקים יודע כי לפי דעתי איני משקר מענין המראות, וה' יודע כי לא הזכרתים בספר זה אלא למען יתחזקו ישראל בתורה, וחפץ ה' בידי יצלח'.

וידוע שצריך לדייק ולהתבונן בכל אות ואות שנכתבו על ידי הראשונים בקדושה ובטהרה, וכמדומה שלא מצינו עוד כזאת על שום מצוה אחרת בכל 'ספר המצוות' - לומר שהוא 'יסוד גדול ביראת ה', ואף מי שעוסק תמיד בתורה ובמצוות, אם לא יתבונן לפני מי הוא עומד, בעת קיום כל מצוה או בשעה שעוסק בתורה, מסוכן הוא לעשות את מעשיו כמצות אנשים מלומדה, ולהסיח דעתו מהקב"ה חלילה, העולם מספרים בדרך הלצה, שפעם קם צורבא מרבנן משנתו וסיפר לבני ביתו בהתפעלות, שזכה להתגלות אלוקית בחלום הלילה, ותמהו השומעים על פשר תמיהתו והתפעלותו, שהרי כך אמרו חז"ל (ברכות נה:) להדיא 'אין מראין לו לאדם [בחלום] אלא מהרהורי לבו' וא"כ מה החידוש והפלא שזכה להתגלות כזו בעת שנתו, אך התלמיד חכם השיב להם לפי תומו 'איך יעלה בדעתכם כדבר הזה, וכי יש לי זמן במשך שעות היום לחשוב על הקב"ה, והלא בכל רגע הנני טרוד בתורה ותפלה, ונודד משיעור לשיעור... מספרים תלמידי הגה"ק החפץ חיים זי"ע, שפעם ישב הח"ח ודרש כדרכו בעת 'סעודה שלישית' ובתוך דבריו נענה ואמר, הנה כל מהותו של בני העולם היא כפירה ומרידה במלכותו יתב"ש, לא אדבר מהגויים ומיהודים שפרקו מעליהם עול מלכותו יתב"ש, אלא אפילו אותם הנקראים 'חרדים' לדבר ה' גם יש במעשיהם משום כפירה בה' - כשהאדם מהלך ומחשב לעצמו **אעשה** כך וכך ויהיה לי כך וכך, וכל ההלך ילך שלו סובב סביב אלו המחשבות... מה **יעשה** וכיצד **יעשה**, ואינו זוכר כי הקב"ה וא' א-ל אדון על כל המעשים', על כן, אמר החפץ חיים לדעתי צריך כל איש לעמוד שעה אחת ביום - פנוי מכל מחשבות אחרות, ולא לחשוב לעצמו אלא דברי אמונה ובטחון, ולשנן בדעתו ובמוחו - בפיו ובלבו, כי אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה, וכיו"ב רבות... עתה בא הח"ח ושאל את תלמידיו שמא יש ביניכם מישהו שמסכים לקבל על עצמו הנהגה כזו. והיו התלמידים מביטים איש באחיו מתוך תמהון ואי רצון לקיים דבריו... עד שנענה הח"ח, ראיתי שקשתה עליכם המלאכה, על כן איעצכם לקיים עצה זו בעת התפילה - שעה שממילא אתם עומדים מבלי לעסוק בעסקיכם, באותה שעה תשנונו לעצמכם 'אשרי שא-ל יעקב בעזרו' 'פותח את ידך' רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא 'תקום', וכיו"ב הרבה מפסוקי ומנוסח התפילה ובזה תכנס האמונה בתוככי לבו ומוחו כראוי.

מא. החיד"א (פני דוד וישב) מבאר מנין ידע יוסף לפתור ל'שר האופים' את חלומו כי בעוד ג' ימים ישא פרעה את ראשו מעליו וימיתהו, ומדוע גרע חלקו משר המשקים אשר פתר חלומו לטובה. ומבאר את העניין במשל לצייר אחד שצייר במעשה אומן ציור היאך שאדם עומד וסל פירות בידיו, משהעמידו את הציור בחוצות העיר באו עופות וניסו לאכול מהפירות, וכל הקהל הביעו בהתפעלות מכישרונו של הצייר שהצליח לצייר ציור 'אמיתי' כל כך, ויחד כולם הודו ואמרו 'ציור זה ממש יש בו רוח חיים' והראיה מהעופות שדימו שאכן אלו פירות האילן ממש. עבר שם פיקח אחד ואמר, אדרבה משם ראיה שהציור אינו 'חי' כלל אלא אדרבה 'מת' הוא, כי באם היה הציור כולו 'חי' הרי היו העופות מתייראות מהאדם המצוייר ולא היו מתקרבות כלל אל הפירות, אלא שמע מינה שאכן הציור 'מת' הוא. כך היה אף אצל יוסף הצדיק מששמע על חלומו של שר האופים שעופות באו ואכלו מהסלים שמעל ראשו הבין שאינו אלא אדם 'מת'. ולעניינו אנו עלינו להיזהר שלא לעבוד עבודתנו כמת בלא חיות דקדושה בעבודת השי"ת, וכך ננצל מכל העופות והציפורים למיניהם המנקרים במוחנו.

(מלשון התעוררות) מפורסמת הוין ליה בנים תלמידי חכמים, והיינו דבכדי לזכות ל'בנים תלמידי חכמים' לא סגי במה שמדליק 'נר חנוכה' כמצות אנשים מלומדה, אלא ידליקם מתוך חיוב מצוה, בשמחה ונחת^מ, אז מובטח לו שיזכה לבנים תלמידי חכמים וצדיקים^מ.

ונראה עוד, שאף מצד הדין יש לקיים מצוה זו אך ורק מתוך התלהבות ושמחת הלב (עיי' בט"ז (תר"ע סק"ד) בשם מהרש"ל, שיש חיוב לשמח בחנוכה), שהרי גם דחנוכה נתקן על שניצלו בני ישראל מגזירות היוונים, ומצינו בגמרא (תענית כח.) שברשעותם גזרו שתי גזירות,

אמרו חז"ל (שבת כג:): 'הרגיל בנר הוין ליה בנים תלמידי חכמים'^מ, ופירש רש"י (ד"ה בנים) דקאי על נרות שבת וחנוכה, וכבר תמה רבינו יצחק בן הראב"ד (בקונטרס 'סוד הדלקת נרות חנוכה', נדפס בספר הזכרון 'פחד יצחק' להגר"י הוטנר זצ"ל) דהא חזינן שרובא דעלמא מקפידים להדליק נרות חנוכה מידי שנה בשנה ואין כולם זוכים לבנים תלמידי חכמים, וכתב לפי דרכו דמכל מקום 'רק מיעוטא דמיעוטא מקיימין אותה בכל פרטותיה ודקדוקיה'.

אך מדברי המאירי (שבת שם) חזינן דקושיא מעיקרא ליתא, שכתב 'הרגיל בנר דרך חיוב מצוה והערה

מב. כה אמר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (עה"ת, עניני חנוכה), שאם זוכים על ידי הנרות לבנים תלמידי חכמים כ"ש וק"ו שהוא עצמו יכול לזכות להיות תלמיד חכם, עכדה"ק, ואפשר להסמיך לזה את מאמר העולם, המפרשים בדרך הלצה את הכתוב (יב א) 'ונברכו בך כל משפחות האדמה' ופירש רש"י 'אדם אומר לבנו תהא כאברהם', (ונקטו אברהם ולא שאר האבות) כי אינם רוצים לחיות עם עול תורה ועבודה, ע"כ יברכו את בניהם 'תהא כאברהם' שאביו התנהג כ'תרח' ורק הבן היה כאברהם אבינו... אכן, עפ"י דברי החי' הרי"ם בחנוכה יש גם כח בידי האב ליהפך מ'תרח' ל'אברהם'...

מג. הגאון רבי חיים עוזר גראדזינסקי זצ"ל בעל ה'אחיעזר', איקלע שנה אחת בימי חנוכה לעיר קראקא, בהיותו שם נקרע מעילו העליון, והלך אל בית החייט כדי שיתקן לו את הקרע, אך בכניסתו אל ביתו התנצל לפניו החייט שהוא עומד כעת לקראת הדלקת נרות חנוכה ולא יוכל לעסוק במלאכה ולתקן את הבגד, הסכים הגרח"ע לחכות בביתו עד אשר יסיים את הדלקת המנורה, בחשבו 'כמה זמן ישהה חייט זה בהדלקת נרותיו', והיה מפליא מה שראו עיניו באותה שעה, איך שחייט פשוט ביותר פשט את בגדי החול והמלאכה ולבש את מלבושי שבת, הדליק את הנרות בחביבות ובהתלהבות, ושהה אצלם במשך כחצי שעה כשהוא מזמר בהשתפכות הנפש ובתמימות זמירות שירות ותשבחות למלך א-ל חי וקים, ורק לאחר מכן החליף את בגדי השבת לבגדי החול ופנה אליו לתקן את בגדו, וכשסיים הגרח"ע לספר עובדא זו היה אומר 'באותה שעה הבנתי מדוע זכו בני קראקא (שהיתה עיר ואם בישראל בכל הדורות) שיצאו מהם גדולי תורה ויראה...'. והן הן הדברים הנזכרים, שעיקר הדלקת הנרות צריך שיהיה דרך חיוב מצוה והערה מפורסמת.

ואען ואומר לשבר את האוזן, דהנה בטעכנאלאגיע (טכנולוגיה) של היום מייצרים כל מיני דברים שונים, ולא מן הנמנע שבעגלא ובזמן קריב יתחכמו ויעשו יצירה נפלאה שתהא דומה בצורתה ובמתכונתה ובטעמה כדוגמת פרי אמיתי, ואף יהא ראוי לאכילה ולבישול, אולם עם כל זה - לא יוכל פרי זה להצמיח עוד פירות כיוצא בו, והנמשל, מי שאין מעורר בעצמו התעוררות בפנימיות לבו, הרי הוא דומה ממש ל'פרי' זה, שאף שמבחוץ נראה הוא לגמרי כפרי אמיתי, אך אינו מצמיח בנים תלמידי חכמים, מאחר שאין בו תוכן בפנימיותו, ודי בזה למבין.

מד. אמרו צדיקי קמאי, דמה שאמרו 'הרגיל בנר הוין ליה בנים תלמידי חכמים' קאי נמי על הבנים שסרו מן הדרך הישרה חלילה, שבכח הדלקת הנרות יתעורר בלבם הניצוץ דקדושה ויחזרו לילך על דרך המלך, ולזה גם נצרך שידליק דרך חיוב מצוה והערה מפורסמת, ובזה יבעיר במ אש הקדושה (אף אם אינם עומדים בסמוך לו).

סיפר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, שפעם התהלך זקינו הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע עם משמשו בשוק, וניגשה אליהם אשה קשת רוח, ותשאל האשה אותם מי הוא הרבי כי לברכת הרבי אני צריכה (אחר שלא הכירה אותם), כמוכן שהמשמש הצביע ברמיזה אל עבר הרבי, אך לפליאתו הצביע הרבי על המשמש שהוא הרבי, כך נשנה הדבר שוב ושוב, שהרבי מצביע על המשמש והמשמש מצביע ומרמז בדרך כבוד על הרבי, עד שפרצה האשה בבכי ובדמעות שליש אמרה, אנא מכם, בצרה גדולה אנכי ואל תהתלו בי, נענה ה'יסוד העבודה' הגידי נא מה בפוך, ותען האשה ותאמר, בת יש לי אשר לפני זמן מה התדרדר מצבה הרוחני, והנה זה עתה ברחח מהבית, והלכה לרעות במקומות

צדיקים רימוז בפסוק (תהלים קיט קה) 'נר לרגל', כי 'רגל' מלשון רגילות, וה'נר' יבוא כעצה נגד ההרגל, שעל ידי אור הנר הנוכה אפשר לדחות ולבטל ההרגל והרגילות, ולקיים את מצוות ה' מתוך התלהבות ואש דקדושה.

על הנסים ועל הנפלאות - הנסים בימים אלו מוטבעים בטבע העולם

פסק הרמ"א (או"ח קפו ד) 'ואומרים על הנסים בחנוכה ובפורים קודם 'ועל הכל', ואם לא אמרו אין מחזירין אותו, ומכל מקום יוכל לאומרו בתוך שאר 'הרחמן', ויאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים ההם... והכי נהוג'. ותמהו הפוסקים ('בכור שור' שבת כא. 'ישועות יעקב' סי' תרפ"ד) הרי אסור לבקש ולהתפלל על מעשה נסים (ברכות נד.), וכדמצינו גבי מעשה דרבא (תענית כד:): שמשום מעשה שהיה ביקש רחמים שירדו גשמים בתקופת תמוז, ונתגלה אליו אביו בחלום שישנה מקום שנתו, ולמחר מצא סימני סכינים על מיטתו, שהיו מזיקים רוצים להזיקו ולהרגו, וכל זאת מפני שהמריח כלפי מעלה ופעל גם שלא לצורך, מעתה יש לתמוה, איך הותר בחנוכה לבקש 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים'.

ומבאר בעל השואל ומשיב' (בספרו 'דברי שאול' דרוש לחנוכה), דהני מילי בשאר ימות השנה שעולם כמנהגו נוהג, אסור לבקש על הנהגה ניסית ולמעלה מדרך הטבע, כי בזה הוא משדד בריאת שמים וארץ, אבל בימי החנוכה שכל העולמות מתנהגים בהנהגה ניסית, ובימים אלו הנס הוא כמבוע הבריאה, אם כן כשם שמבקש בכל

חדא שלא יביאו עצי מערכה לירושלים ועוד שלא יביאו ביכורים, וכתב המהרש"א יש לתת טעם שגזרו על ב' דברים אלו, לפי שב' דברים אלו היו מביאין בשמחה... וכדאיתא שהמביאין עצי המערכה היו עושין יום טוב בו ביום, וכן בביכורים היה החליל מכה לפניהם, ועל כן גזרה אז מלכות יון על שני דברים אלו - לבטל מהם השמחה נמצא שהאיש אשר ניגש אל הנרות ומדליקם מתוך קרירות וכמצות אנשים מלומדה הרי הוא כממלא אחר גזירת היוונים... על כן שומה עלינו בפרט בימים האלה שזכינו להינצל מידם - לקיים את המצוה מתוך התלהבות ושמחת הלב שהיא היפך רצונם, להראות לפני השרים והעמים כי נשארנו נאמנים לה' אלוקינו תמיד, ולעולם נקיים רצון השי"ת באהבה ובשמחה ולא יכלו לנו היוונים בגזירותיהם.

כיוצא בדבר, מתאמרא בשם הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע על הכתוב (תהלים מג) 'ויעלני מכור שאון מטיט היון' שכידוע בכל דבר יש ד' כוחות 'אש רוח מים ועפר', מאש בא לאדם ברען (רתיחה) והחיות - שמחה של מצווה, ורצון היוונים היה לבטל את כח האש מבני ישראל, ובה תתגבר עליהם 'כבודת ועצלות' לתורה ומצוות - מכח העפר והמים שיתרבה בהם, והנה המגבל 'עפר ומים' יחדיו נמצא בידו 'טיט', וזהו כוונת הכתוב ויעלני... מטיט היון, שהקב"ה העלנו והצילנו שלא נשאר 'טיט' - עפר ומים, אלא נשארנו עם כח האש והיינו שמחה של מצווה.

זרים רחמנא ליצלן, וכל ההשתדלויות להחזירה למוטב העלו חרס, וגדול צערי מנשוא. הקשיב היסוד העבודה' לדבריה היוצאים מן הלב, ושאלה, האם יש לכם באיזה מקום בגדים שלבשה הבת בעבר, ותען האשה, הן, אמר לה הרבי, קחו את הבגדים ועשו מהם 'פתילות' ובהם תדליקו נרות שבת, ותראו פלאות, מיד בבואה לביתה עשתה כדברי הרבי, ולשבת הבאה הדליקו בהם את הנר - וראה זה פלא, באמצע סעודת ליל שבת פרצה הבת אל תוך הבית, בבכיות עצומות מאין הפוגות, ואמרה שנכנסה בה רוח שטות לחטוא, אבל כעת הינה מתחרטת מאד על כל אשר עשתה, ונפלו זו על זו באהבה גדולה ומאז חזרה למוטב. הרי שבכח קדושת הנרות אפשר להחזיר נשמות טועות ותועות אל שורשן, ובה סיים ה'בית אברהם' ואמר, שעל כן מברכים 'להדליק נר של שבת' וכן בחנוכה 'להדליק נר חנוכה', דהיינו שכל מי שתוהה בדרכו יכול לחזור אל מקור הקדושה להדליק את תוכו ופנימיותו על ידי נרות דמצוה.

אגב אורחא נציין דאיתא, שעל ידי 'וימאן אביו להתנחם ויבך אותו אביו' - בזכות זה עמד יוסף בנו בנסיון וקיים בנפשו 'וימאן', שנמנע מהעבירה בזכות הדמעות ששפך עליו אביו יעקב. וכך כתב בספר צרור המור (בפרשתן על הפסוק 'ויבך אותו אביו') שהועילו הבכיות של יעקב שנמכר יוסף למצרים דווקא ולא לאיי הים ונעשה אדון בבית פופיטפר, ולכן נסמכו ב' הפסוקים (לו לה-לו) 'ויבך אותו אביו', וסמוך לו 'והמדנים מכרו אותו אל מצרים לפופיטפר סריס פרעה שר הטבחים'.

בלשון יחיד 'מדליק שמונה', ועוד, מדוע נקט לשון 'מהדרין' ולא לשון 'מחמירים' כבכל הש"ס.

ואומרים בשם ה'חידושי הרי"ם' זי"ע לבאר על פי דברי המהר"ל (גר מצוה ח"ב) שמספר 'שבע' מורה על הטבע, וכמו שנאמר (משלי ט א) 'חצבה עמודיה שבעה' ואמרו (פנהדרין לח.) אלו 'שבעת ימי בראשית', שהבורא ברא עולמו בשבעת ימי הבנין, והוא הנהגת הטבע, וכל מה שלמעלה משבע - דהיינו 'שמונה' מורה על למעלה מן הטבע. וזהו כוונת אומרים 'יום ראשון מדליק שמונה'

השנה כולה על הטבע כך בידו לבקש על הנם בחנוכה י"ה, ושפיר מבקשים ומתפללים 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים' י"ו. (ומכל מקום פשיטא, שגם בכל השנה כולה בידנו לפעול ניסים ונפלאות על ידי תפלה, אך גדלה מעלתם של ימי חנוכה שאז אפשר 'להתפלל' על הניסים י"ו).

אמרו חז"ל (שבת כא:): מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה, ולכאורה תמוה מדוע פתח בלשון רבים 'מהדרין' וסיים

מה. הנה פלא מצינו כי כששרה אמנו ילדה את יצחק אבינו כשהיא בת תשעים שנה 'ותיהום כל העיר'... הכל סחו ודשו בענין זה ואף בתורה מצינו התייחסות לנס גדול ופלא זה, ואילו כשיוכבד ילדה את משה רבינו הייתה בת ק"ל ולא מצינו 'רעש' מזה, ומבאר המגד מדובנא (במשל מתוק) כי במצריים היה 'יריד' של ניסים 'ששה בכרס אחד' יולדות ביער ושני שיניים צומחות להם וכו' אזי אין כל משמעות וחשיבות לנס בין הניסים... אף לדידן ייאמר, ימי החנוכה הם ימי 'יריד' לניסים ואין כל כך חשיבות לנס הנעשה ליחיד אף אם הוא בעצם נס גדול, והמשכיל ינצל לפעול לעצמו נסים ונפלאות שיגיעו אליו בקל יותר...

מו. אולם עדיין יש להקשות, אם הותר לבקש בימים אלו על ניסים, מדוע לא קבעו חז"ל לומר כן לכתחילה בנוסח הברכה (ולא רק למי ששכח), ותירץ האדמו"ר מטשערנאביל זי"ע בתוכחת מוסר, כי מי ששכח 'על הנסים' בתפלתו סימן הוא שמסיח דעתו מימי הניסים, לכן עליו לבקש שיזכה לנס פרטי - להתעורר מתרדמתו, ולהשכיל ליהנות מן האור הגנוז הנשפע בחנוכה.

אולם חסידים ואנשי מעשה פירשו לאידך גיסא, שאף בימי חנוכה זקוק האדם שתהא בידו זכות כל שהיא כדי שיוכל לבקש על הנס, והשוכח לומר 'על הנסים' בתפלתו וודאי נשבר רוחו בקרבו, ולכן בשכר מדת ענוה ושפלות רוחו זוכה שהותר לו לבקש על הנסים. ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, אלא שיש להשתמש בכל אחד ממאמרים אלו בזמן הנכון, כי על ידי החלק הראשון יתעורר לעבודת ה', ומ"מ אם ינסה היצה"ר להפילו מחמת כך בפח היאוש, מיד יזכיר לעצמו שלב נשבר ונדכה לא תבזה, ובזה יבטל מעליו כח היצר הרע.

מז. הנה לפי דברי ה'שואל ומשיב' היה מקום לטעות ולומר, דמשמע הכא שרק בחנוכה אפשר לבקש על דברים שמעל להנהגת הטבע, אבל בשאר ימות השנה אסור להתפלל על החולה שיתרפא במקום שאין רפואה למכתו בדרך הטבע, אך הדבר ברור שזה אינו, וכדמבואר במהרש"א (קידושין ח"א דף כט:): **שנס המתרחש על ידי תפלה לא חשוב נס לענין 'מנכין לו מזכותיו'** (עי' שבת לב:), ומשום הכי מותר ואף חובה להתפלל בכל ימות השנה על כל צרה וצוקה שלא תבוא, ומכל מקום שונים ימי החנוכה שאפשר לבקש אפילו על הנס, כי כל ההנהגה היא מעל לדרך הטבע.

ומכל מקום אל תתמה מעובדא דרבא (הנוכרת בפנים) דמשמע שנגזר עליו עונש על שהטריח כלפי מעלה בבקשו על נס, דשאני רבא שפירט בבקשתו שיעשה לו השי"ת נס ופלא שלא כדרך הטבע, שירד גשם בימות החמה, וזה אין ראוי לעשות, אך המתפלל סתמא על פלוני שיתרפא מותר, אע"פ שלפי דעת הרופאים אי אפשר לרפאותו בדרך הטבע.

ולכן צריך לעולם להתפלל אל ה' בכל מצב, וכמו שאמרו (ברכות לב:): 'אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל, שנאמר (תהלים כו יד) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'', ואף אם כל הרופאים פכרו ידיהם ביאוש ואומרים שאין בידם להציל את החולה, אל יאמין להם ואל יקשיב לקולם כי הקב"ה הוא הרופא חולים, וכלפי מלך מלכי המלכים אין שום חילוק באיזה מצב של סכנה נמצא החולה - ולא ניתן רשות לרופא אלא 'לרפאות' ולא להיפך ח"ו. וכן ייאמר לענין הפרנסה והזיווג, לענין נחת מיוצאי חלציו וכדו' בשאר מיני ישועות שנראה לו כי אבדה כל תקוות טוב, לא יסכים לכל המייתאשים אותו, אלא יענה ויאמר הריני מקווה אל ה' ובוודאי יושיעני בקרוב בב"א, וזה פשוט.

בדברים האלה רימו הרה"ק רבי משה מראזוואדוב זי"ע (בן הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב בנו של הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע) בלשון חז"ל (עירובין יח:): 'אמרה יונה לפני הקב"ה, רבש"ע יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם', כי כנסת ישראל נמשלו ליונה (ברכות נג:), וזהו - אמרה יונה לפני הקב"ה, בני ישראל מתפללין קמיה דקודשא בריך הוא שיפסוק להן מזונותיהן בימי הנוכה בשעה שמדליקין את הנרות בשמן זית, כי אז מסורין המזונות בידך לקבלם במתנת חנם, וממילא יזכה כל אחד לשפע הפרנסה, ואל יהיו מתוקין כדבש זה ראש השנה שטובלים בו את התפוח בדבש, כיון שאז מסורין בידי בשר ודם - באותה שעה מודדים לפי מעשי האדם, ומי יצדק לפניך בדין.

אלא שלכתחילה צריך לבטל הרצון והחשק לכל הענינים הגשמיים בעת הדלקת הנרות, כי עיקרה נתקנה לענינים רוחניים, להתעלות במפח מעל הקרקע והחומריות, כמו שפירשו צדיקים את דברי חז"ל (שבת כב.) 'אסור להרצות מעות כנגד נר הנוכה',

- בלשון יחיד, וקאי על הקב"ה, שהוא בעצמו מדליק מנין שמונה בעולם. כלומר הנהגה שלמעלה מן הטבע. וזהו מבואר נמי מה שאמרו 'והמהדרין' שהוא מלשון 'הדרי בי', ר"ל, שעבודת ימי הנוכה היא להחזיר בתוך תוכו הנהגה זו שמעל לטבע, וזהו יושפע עליו הנהגה זו לכל השנה. ^ס

מעוז צור ישועתי - שפע ברכות וישועות הנשפעים עלינו בימי הנוכה

כתב ב'מחזור ויטרי' (לחנוכה, סדר התפלה וקריאה"ת) ש'חנוכה' הוא מלשון חנינה, דהיינו הנהגת לפנים משורת הדין שלא לפי מעשי האדם.

ומתאמרא משם הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע, שהשפע היורד בחנוכה דומה לשפע היורד בראש השנה, אולם חילוק יש ביניהם, שהשפע הנקצב בזמא דראש השנה הוא כפי מעשי האדם, ותלוי באתערותא דלתתא, ואילו בחנוכה בא השפע כמתנה ובחנינה, באתערותא דלעילא בלבד.

מח. ובביאור הנהגה למעלה מדרך הטבע, דהנה בעולם הטבע יש עשירים ועניים, בריאים וחולים, גדולים וקטנים - כל אחד על מקומו ומשמרתו, ואין מצבו של אדם משתנה כל כך במהרה, וכך אמרו בגמרא (גיטין ל:): 'חבךך מית אָשֶׁר, אִיתְעָשֶׁר לא תִאָּשֶׁר', פירוש אם שמעת שפלוני נפטר תאמין, אך אם שמעת על פלוני שנתעשר אל תאמין, כי לאו בכל יום איתרחש ניסא שהעני יתעשר. וכיוצא בזה לענין החולי אין לחשוש בסתמא שמא יחלה הבריא, ולעומתו החולה שהרופאים נתיאשו ממצבו הקשה וקבעו לפי השערותם וחכמת הרפואה שאין מזור ותרופה למכתו קשה מאד שיתרפא, אמנם כל זה אינו אלא בדרך הטבע, אך כאשר הנהגה מתעלה ממעל לדרך הטבע, נמצא שהעני והעשיר הבריא והחולה כולם שווים המה, ובקל אפשר לפעול על ידי תפלה ותחנונים לקרוע רוע גזר דיננו, וברגע אחד יזכה ל'מאשפות ירים אביון להושיבי עם נדיבים', ואיש איש בנגעו ומכאובו יכול לצאת מאפילה לאור גדול.

מט. וכדרך שפירשו את לשון הגמ' (שבת כא:): 'לשנה האחרת קבעום בהלל והודאה', שלכאורה מדוע קבעום רק בשנה שלאחריה ולא באותה שנה, אלא שהתבוננו חכמים בעצמם וראו שהשנה שעברה עליהם היתה שנה אחרת - שכל השנה היתה במציאות אחרת לגמרי לאחר אור החנוכה, ועל כן קבעו לדורות ימים אלו בהלל ובהודאה. כן ידוע מה שפירש הקדושת לוי (קדושה ראשונה), שבשנה הראשונה כשירדו האורות של חנוכה סברו שמא אלו רק הארות לשעתם, אך לשנה האחרת הרגישו בעצמם את גודל האורות החוזרים ויורדים לקראת ימי החנוכה, וכבר נוכחו לראות שהארות אלו עתידים לירד בכל שנה ושנה, על כן קבעום לדורות.

נ. יש להדגיש, דאף שבודאי מותר ואף חובה להתפלל על הגשמיות, כי אצל בני ישראל עם קודש גם הגשמיות היא רוחניות, שהרי למה הננו נצרכים למעות אי לאו לתורה ומצוות ומעשים טובים, כי איך יקנה האדם טלית ותפילין, מצה ולולב, בלא כסף, וכמו שהסביר מרן ה'בעל שם טוב' הקדוש זי"ע בפסוק (בבא יב) 'והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה', דהנה 'סולם' עולה בגימטריא 'ממון' (קל"א), והרמז שהממון הוא דבר 'המוצב ארצה', אך 'ראשו מגיע השמימה' כי ביד האדם לעשות עם כספו דברים נשגבים המגיעים עד לשמי השמים (ראה בספר בעש"ט עה"ת פרשת ויצא אות א). כיו"ב ביאר הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע בפסוק (תהלים קיט קמ) 'צרופה אמרתך מאד ועבדך אהבה', כי לכל מצוות ה' מצטרפת הצורך למעות הרמוזים בתיבת מאד כמו"ש חז"ל 'ובכל מאדך - זה ממנו של אדם', ורק לכן ועבדך אהבה...

מוכן ומזומן לוותר על כל תענוגיו וחפציו מפני חביבותה, והנמשל מוכן מאליו, שכביכול הקב"ה מלך מלכי המלכים חפץ היה להשכין שכינתו בתחתונים, והנה, בדרך כלל 'מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה' (סוכה ה.), אמנם נשתנו ימי החנוכה, שאז השכינה יורדת כביכול אף למטה מעשרה, ובשעה שהאדם עומד בחשבת הלילה בפתח ביתו מבחויץ, ובמקום פחות מעשרה, סמוך לקרקע עולם, המורה על מדריגה נמוכה ופחותה ביותר, גם באותו מקום יורדת אליו השכינה, ומאשפות ירים אביון ועני בדעת, וזו חביבותו של הקב"ה אל כלל ישראל המתגלית בימי חנוכה יותר משאר ימות השנה¹.

וכך אמר הרה"ק ה'דברי חיים' ז"ע, דהנה קדושת שבת קודש קביעא וקיימא, והיינו, שאז הקב"ה מזמין את ישראל אליו כדי ליהנות מזיו כבודו, ואילו ביום טוב שישראל מקדשים את הזמנים הרי כביכול מביאים בני ישראל את הקב"ה לבוא אצלם, אולם בימי חנוכה מבקש קוב"ה את בניו אהוביו בתוך בית האסורים שלהם, איש איש בתוך נגעו ומכאוביו בגשמיות וברוחניות במקומם למטה מעשרה, ולכן באותה שעה חייב האדם לזעוק

דבפשטות נקטו ענין 'הרצאת מעות' כי דיברו חכמים בהווה ומדרך העולם למנות מעות לאור הנרות (וכך פירש במג"א סימן תרעג סק"ב), אך צריך ביאור דלפי זה היה להם לנקוט בלשונם 'אסור למנות מעות כנגד נר חנוכה', ונראה שהטמינו בדבריהם הקדושים, שצריך לבטל הרצונות לעניני ממון וגשמיות בעת הדלקת הנרות, ויתפרש 'להרצות' מלשון רצון, והזהירו חז"ל בזה, שיהא כל עיקר כוונתו ודעתו אך ורק לדברים נצחיים ורוחניים.

שכינה למטה מעשרה - בזה היו"ט נתגלית חשיבותו של כל יהודי אף הפחות ביותר

הרמב"ם מפליג בהלכות חנוכה (פ"ד הי"ב) וכותב 'מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה, וכמדומה שבכל ספרי 'משנה תורה' לא מצינו לשון כזה על שום מצוה שבתורה, ועומק הדברים יתבאר בדרך משל, לעשיר מופלג שלקח בתו של איש עני ואביון לו לאשה, והנה הגם שעצם מעשה הנישואין מורה על רוב אהבתו אליה שהרי מכניסה לארמונו, אך ביותר יוכיח חביבותה אצלו אם יצא מארמונו המפואר ויכנס לגור עמה בביתה הרעוע והדל, כי בזה מגלה שהוא

אלא הכוונה - לבטל הרצון והתשוקה לגרגירי הכסף מצד עצמם, רק ישריש היטב בלבו שכל הכסף אינו אלא אמצעי גרידא לגרום על ידו נחת רוח להבורא יתב"ש, ולא חלילה מטרה בפני עצמו, וכלשון קדשו של ה'תפארת שלמה' (פרשה ויצא ד"ה ויפגע) זאת תורת האדם, שיתכוון בעיקר תפלתו שיתגדל ויתקדש שמייה רבא, ואח"כ על יסוד הנאמן הזה יתפלל גם כן על צרכי עצמו בעניני עוה"ז השייכים לעבודת הבורא, בקיום הגוף בבריאות ובפרנסה וזה ההכרח לא יגונה.

נא. שנה אחת טרם ניגש הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע להדליק הנרות, פנה אל אחד החסידים ושאל אותו 'מי שאשתו נמוכת קומה, האם בשעה שירצה לדבר עמה תעלה האשה על כסא כדי שיהיו שווים בגובה, או שהוא יתכופף אליה', ותיכף ניגש להדליק נרות חנוכה, והסביר הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורנסטייפל זי"ע (שהיה בן אחותו) ש'המגיד' רצה לפרש בזה את כל מהותם של נרות חנוכה, שכביכול הקב"ה מתכופף אל כלל ישראל ונכנס למחיצתם למטה מעשרה, והיינו דאמרי אינשי (ב"מ ט). 'איתתך גוצא גחין ולחיש לה', שדרך העולם שהבעל מתכופף אליה, ובהנהגה זו נוהג עמנו קוב"ה בימי חנוכה.

רמז לזה רימז הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע שלכן נקרא המועד 'חנוכה', מלשון 'חנו כה', פירוש, באיזה מצב שהיהודי עומד בו, משם תאיר נשמתו באור הנר.

כן פסק נמי הרמ"א בהלכות חנוכה (סימן תרעג סעיף א) בשם ה'תרומת הדשן', שנה חנוכה (האסור בהנאה) שנתערב בשאר נרות אינו בטל אפילו באלף, כי זהו מהותו של 'חנוכה', כל יהודי חשוב הוא - בכל מצב שהוא אינו 'בטל', ולעולם לא יתייאש.

פוק חזי מה שכתב הסמ"ג ב'ספר המצוות' (מ"ע ג, הלכות עבודת הבורא) 'עוד זאת דרשתי להם, כי יותר חפץ הקב"ה באדם רשע שיניח תפילין מאדם צדיק, ועיקר תפילין נצטוו להיות זכרון לרשעים ולישרם דרך טובה, ויותר הם צריכין יְצָר' וחיזוק מאותם שגדלו ביראת שמים כל ימיהם, והבאתי ראייה גדולה וחזקה, כי בתפילין יש ארבע פרשיות ובכל אחת כתוב 'לטוטפות', חוץ מאחת ששינה בה הכתוב וכתוב בה (שמות יג ט) 'ולזכרון', ללמד שעיקר חיוב תפילין לאותם שצריכין יותר יְצָר'.

שכתב היעב"ץ ('מור וקציעה' סימן תרע"ב) שברכות אלו אינם כשאר ברכות המצוות שמברכין על המצווה, אלא הם חלק מעיקר קיום המצווה, כי הרי עיקרה נתקנה 'לפרסומי ניסא', וכי מדליק בלא ברכה לאו מידי עבד, דהרואה סבור שלצורכו הוא דאדלקה (עי' כע"ז בשבת כ"ב), נמצא שעל ידי הברכה נעשים הנרות לחפצא דמצווה, לא כן שאר הברכות שאינן חלק מגוף המצווה, ואם כן ביותר צריך להשגיח לברך מתוך אש ההתלהבות באותה התלהבות של נר חנוכה גופיה.

שלך לעד קיימת - ההארה המתגלית בהדלקת נרות בכל דור ודור עד דורינו אנו

תנינן במסכת סופרים (כ א) 'אסור להדליק בנר ישן', ופירש ב'בני יששכר' (כסלו טבת מאמר ד אות ט) שר"ל שלא ידליק את הנר רק על מאי דהוה - מעשה שהיה, 'אלא צריך להדליק מחדש כי האור מתגלה גם עתה במצות ההדלקה, ודי בזה'.

אמרו חז"ל (חגיגה יב.) על האור שברא הקב"ה בששת ימי בראשית 'כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנוז מהן, ולמי גנוז לצדיקים לעתיד לבא', והגידו צדיקי הדורות, ש'אור גנוז' זה חוזר להתנוצץ בימי החנוכה (רוקח הל' חנוכה רכה).

ולשאוג בכל כוחו 'אנא ה' מלטה נפשי' וכיד כל אחד ואחד לפעול בימים אלו כל מיני ישועות, שהרי הקב"ה בא כביכול לשהות במחיצתנו, ומאזין לקול שוועתנו.

וז"ל ה'דברי חיים' זי"ע (חנוכה ד"ה והלכתא), על דרך המשל, כשיושב המלך בעיר משכנו, לא יוכלו פחותי הערך ובפרט המעונשים על פי דתי המלך לבוא לפני המלך להתחנן לו, כי המה מתועבים ליכנס בהיכל מלך, אולם בשעה שהמלך נוסע על פני המדינה, דרכו לבקר בתי האנשים היושבים במסגר כלואים, ובולם דבקים במלך ומתחננים הושיעה המלך. כך בא אלינו הבורא בימי החנוכה אל תוך 'בית האסורים' שלנו - להוציא ממסגר אסיר.

וכן פירש הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע (בית אהרן חנוכה מז.) את הנוסח שאומרים בברכת קרי"ש דשחרית 'משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום' דקאי על ימי חנוכה, שהקב"ה משפיל ומוריד את השפע והאור העליון משמי מרום 'עדי ארץ', וכל זאת למה, כדי להגביה ולהרים 'שפלים עדי מרום' למעלה למעלה, וכל יהודי מתעלה בימים אלו אף הנמצא מרחוק.

והדליקו נרות - דרך חיבוב והערה מפורסמת וביותר תתרבה התלהבותו בברכות ההדלקה כי בנר חנוכה הברכות הם חלק מהמצווה גופא - כמו

נב. וכמו שכבר אמר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע שנה אחת בליל הסדר, בשם אביו הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע, שבאמירת 'אנא ה' שבהלל אפשר לכל אחד לפעול שימלא ה' כל משאלות לבו לטובה ולברכה, וחשבו החסידים שהכוונה על אנא ה' הושיעה נא, אולם אמר ה'אמרי אמת' - לדעתי הכוונה על אנא ה' כי אני עבדך (הובא בילב שמחה' סוכות תשמ"א), ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, שבימי חנוכה אפשר להתפלל בין על גשמיות ובין על רוחניות, והקב"ה שומע תפלת כל פה וממלא כל בקשותיהם לטובה ולברכה, דהרי כך היא המדה, שדרך האב המבקר את בניו בבית האסורים, להשתדל לעשות כל אשר לאל ידו כדי להקל את צערם, לא ינוח ולא ישקוט עד אשר יפעל עבורם לכל הפחות נחמה פורתא, ואם כך הוא אצל בשר ודם שכוחו מוגבל, קל וחומר למלך מלכי המלכים הקב"ה אשר אין חקר לגבורתו והוא כל יכול, שבוודאי יגאל ויושיע את אהוביו מכל צרותיהם.

נג. ולכן לא חזינו בשום מועד שנקבע בימים האחרונים של החודש (המורים על חשבות, כי ישראל נמשלו ללבנה, ובסוף החודש מתמעט אורה) זולת חנוכה, וגם לא מצינו שום יו"ט שמתחיל בחודש אחד ומסתיים בתחילת חודש אחר, וכן נקבע זמנה בחודש טבת שהוא החודש של עשו הרשע כמבואר במקובלים (עי' זוה"ק ח"ג רנט.), וכל זה בא לרמוז, שאף בזמנים חשוכים וקשים ביותר - כסוף החודש, אפשר להתחדש באור חדש [הנרמו בתחילת החודש] על ידי האור המאיר בחנוכה, כי שאר המועדות מאירים בנפש האדם, לא כן חנוכה הוא האור עצמו, ומעט אור דוחה הרבה מן החושך. נד. רבותינו ז"ל בגמרא (ברכות מ:) כינו את הברכות בלשונם 'מטבע שטבעו חכמים בברכה', ואמרו חסידים ואנשי מעשה לפרש דברי חכמים וחידותם, שעל כן נמשלה הברכה למטבע, כי כמו שמטבע שאין בה צורה אינה נקראת 'מטבע', ולכן אי אפשר לפדות מעשר שני על מטבע שאין עליה צורה (עי' מכות יז:), הכי נמי צריך לזהר שהברכות תהיה עליהן 'צורה', ולא יאמרו אותם כמצות אנשים מלומדה ומן השפה ולחוץ בלי 'צורה'.

עוד כתב שם הרמב"ן דאיתא במדרש (תנחומא בהעלותך) אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן, אל תתירא, לגדולה מזו אתה מוכן, שהקרבנות יתבטלו אחר 'חורבן הבית', אבל שלך - הדלקת הנר, 'לעולם אל מול פני המנורה יאירו'. ולכאורה קשה, הרי בעת שהקרבנות בטלין אף הנרות יתבטלו, אלא יש לומר, 'שליך לעד קיימת' קאי על הדלקת נר הנוכה שהיא נוהגת אף לאחר החורבן, נמצא שפיוסו של אהרן היה על ידי 'הדלקת הנר' בבית המקדש, ובאותה מידה על ידי 'הדלקת נר הנוכה'.

וממוצא דבר אתה לומד באיזו הדרת קודש צריך לעמוד אל מול פני המנורה, וכמו שמפרש ב'ישמח ישראל' (בהעלותך ד) שמדברי הרמב"ן הללו למדנו, שבעת הדלקת נר הנוכה עומד כל יהודי על מקומו של הכהן גדול בבית המקדש, וכל איש פשוט ביותר בגשתו אל הקודש, להדליק נר הנוכה, הרי הוא עצמו נעשה ככהן גדול, וביתו נהפך בבית המקדש, ויתבונן בגשתו להעלות את האש שאינו מדליק כאן נרות שמן או שעוה בעלמא, אלא הוא מעלה הוא את האור שמששת ימי בראשית, ויגש אל העבודה באימה וביראה מתוך שמחה של מצווה, על שאיש פשוט כמותו זוכה לחולל עתה 'מהפיכות' גדולות בעולמות העליונים.

הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע היה מפרש מה שאנו אומרים (על הניסים) 'והדליקו נרות בחצרות קדשך', ומקשים העולם, הרי 'הדליקו את הנרות' בהיכל הקודש ולא בחוץ, אלא דקאי על 'הנרות' שאנו מדליקים 'כהיום' כל אחד בחצר ביתו בשמונת ימי הנוכה (שהוא במקום מנורת המקדש, כמבואר ברמב"ן), וקדושת הנרות הופכת את רשותו לחצרות קדשך'. והמשכיל בעת ההיא, יראה שיהא רישומו ניכר, ותיספג הקדושה בכותלי הבית, שבכל השנה כולה יהיה בהם קדושת העזרה¹.

וכך כתב ה'בני יששכר' (כסלו טבת, מאמר ב אות כא) 'הנה העדותי לך שלשה עדים נאמנים, אשר הארת אור הנוכה הוא מבחינת אור הגנוז, הלא המה הרב עיר וקדיש בעל ה'דוקח' ז"ל אשר דבריו מקובלים מאליהו [הנביא] זכור לטוב, וכן מדברי הרב הגאון מהר"ל מפראג, ידוע שדבריו נאמרו ברוח הקודש והיה משתמש ב'ספר יצירה', והרב הקדוש אשר היה סמוך לדורותינו מפורסם ברוח קדשו הרב מוה"ר רבי פנחס זצוק"ל מקארעץ.

על כן לא נכתב בפירושו בתורה [שנגנו בה האור] היו"ט של הנוכה כי אם ברמיזה ונגיזה, וכן בזה"ק לא תמצא מעניני נר הנוכה [זולת פעם אחד (ח"א רלח): מוזכר שם נר הנוכה דרך העברה בעלמא, וכן בתיקו"ז (כט)], והוא מטעם הנ"ל, שהוא מן בחינת אור הגנוז וכו' והנה בעבור אלו הדורות שהן סמוכין לנאולה, התחילו חכמי הדור לדבר מעניני המצוה הזאת מה שלא שיערו הראשונים, והוא סוד כמז'.

נמצא שכל יהודי באשר הוא - אף בדור האחרון, בגשתו להדליק את הנר, ידע שלא רק את האור העולה מנרותיו הוא מדליק, אלא הוא מדליק בזה אף את האור הגנוז מששת ימי בראשית.

כתב הרמב"ן (ריש פר' בהעלותך) 'ובלשון הזה מצאתיה במגילת סתרים לרבינו נסים, שאמר, ראיתי במדרש (בהעלותך ה) כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי, חלשה דעתו של אהרן שלא היה לו חלק עמהם, אמר לו הקב"ה למשה 'דבר אל אהרן ואמרת אליו', יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות, ואני עושה בה לישראל על ידי בניך ניסים, תשועה וחנוכה שקרויה על שם, והיא חנוכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכת המזבח².

נה. כמה מהראשונים כתבו שמצות נרות חנוכה נתקנה דומיא דמנורת המקדש, ולפיכך דינם שווה, וכך פירש הר"ן (שבת כא). דלכן אסור להשתמש לאור נרות חנוכה, 'דכיון דעל ידי נס שנעשה במנורה תקנוה, עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל'.

נו. ו'מעשה רב' הוי אצל הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע, כאשר בשנה אחת עמדה המנורה סמוך מאד לכותל, והשחירו הנרות את הכותל, לאחר חנוכה ביקשו בני הבית לנקות את הכותל, אך הרה"ק מקארלין לא נתנם לנקות, באמרו שעדיפא להו להשאיר את הרושם של הנרות לכל השנה כולה.

כי כל דבר קדוש העומד במקום גשמי נספגת הקדושה באותו מקום, ושנים רבות לאחר מכן מסוגלים קדושים וטהורים להרגיש ריח של קדושה באותו מקום, ויעידו על כך סיפורים למאות ולאלפים מצדיקים בכל הדורות, וחדא

להדליק נר - שפע רב הנשפע בעת ההדלקה

דתקיעת שופר של ראש השנה, והכי נמי מעוררת הדלקת נרות חנוכה (ששורשה ממנורת המקדש) רחמים וחסדים גדולים דומיא דהשופר בראש השנה, דכלפנים דמי, ומהפך את מדת הדין והרוגז לרחמים ולרצון.

כתב הרה"ק הייטב לב' זי"ע (ייטב פנים' הוד והדר אות ב) שורש מצות הדלקת נר חנוכה הוא, כדי לעורר נסים ונפלאות גם עתה. וכתב עוד (אות כו) זהו עיקר תשמישן, להיוושע בהם גם היום.

ובן איתא ב'בעל הטורים' (פר' תרומה) 'ואין בפרשת המנורה אות סמ"ך (המורה על השמן), לומר, במקום נר אין שפן ואין מו"ק, ע"כ. אמור מעתה, אם נרות חנוכה הם מעין נרות המנורה במקדש, אם כן אף במקום נרות חנוכה 'אין שפן ואין מו"ק'.

ובן אמר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (שפת אמת' חנוכה תרל"א), שלכן תיקנו לברך שעשה נסים לרואה נר חנוכה, כי הארת הנסים מתעוררת על ידי הנרות.

ובן רמזו צדיקים בכתוב (תהלים קיח א) 'מן המיצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה', דהנה 'מרחב' עולה בגימטריא כמספר 'נר', ללמדנו שבשעה שמעלה את אור הנר בידו לצאת מכל המיצרים והדוחקים ולזכות להרחבה גדולה.

עוד מצינו, מהרה"ק רבי חיים פאלאנ' זי"ע (דפואה וחיים' אות עא) שבשעת הדלקת נרות חנוכה נעשית 'עת רצון' במרומים^ט, ומדת הדין מתבטלת ומתעוררת מדת הרחמים. ומביא בשם הוזה"ק, שהדלקת נרות המנורה בבית המקדש הייתה מעוררת מדת הרחמים בעולם דומיא

מינייהו, שפעם נסע הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע לאיזה מקום, ובדרך עצר בבית אכסניא, והרגיש בקדושה עילאה האופפת את הבית, וישאל את בעל הפונדק מי היה כאן במקום, לאחר חקירה ודרישה נתברר ששנים רבות קודם לכן התאכסן באותו מקום הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, וקדושתו נספגה ונקלטה בתוך קירות הבית, עד ששנים רבות לאחר מכן הרגיש בה הרה"ק מצאנו זי"ע בקדושתו.

וראה ב'דגל מחנה אפרים' (ריש פרשתן) שמביא כעין יסוד זה בשם 'אנשי אמת יראי ה'', שבמקום שאדם קיים מצוה גורר המקום תחינה ובקשה ותפלה ויחוד, והדבר הזה הוא נוהג תמיד בכל אדם ובכל זמן, וב'מאור ושמש' (פר' ויצא ד"ה עוד במדרש הני"ל) מביא ראייה לכך מקדושת שבת, 'שבמוצאי שבת קודש בהסתלקות הנשמה היתירה אף על פי כן רשימתה נשארה כידוע למבינים'.

נז. ורמזו כן בפסוק (תהלים קכד ז) 'הפח נשבר ואנחנו נמלטנו' דקאי על נרות חנוכה, כאשר תשבור ותחצה את הגימטריא של 'פח' יעלה למנין מ"ד, כמנין הנרות שמדליקים בחנוכה (ל"ו נרות ועוד שמונה שמשים). ואחרים רמזו בתיבת 'פח', שכשם שבנ"י מדליקים למטה, כך כביכול הקב"ה מדליק למעלה, וביחד עולה מספר הנרות פ"ח. בין כך ובין כך, ע"י הנרות זוכים להצלה של 'ואנחנו נמלטנו' - להינצל מכל פגע רע ושאר פורענויות המתרגשות ובאות לעולם.

נח. ובי'ני יששכר' (מאמרי חודש כסלו-טבת מאמר ד אות סה) כתב, שהגם בדרך כלל סגורים שערי גן עדן בשעות הלילה, אך מדברי הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (מדרש פינחס א) משמע, שבשעת הדלקת נרות חנוכה תרעין פתיחין אף לעת ערב.

הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע הגיד, דהנה ידוע שהסימנים בטור וש"ע ושאר ספרי המצוות יש בהם רמז וקשר לעצם המצוה (עי' באגרא דכלה' פרשת נשא על מצות וידוי, ועוד), ודיני חנוכה כתובים ומבוארים בש"ע או"ח מסימן תר"ע ואילך, והנה תר"ע דומה לתיבת 'תרעא' שמשמעה דלת ושער בלשון ארמי. והרמז שעל ידי הדלקת נרות חנוכה נפתחין כל שערי ברכה והצלחה, ואם אמרו (ב"ק פ:) 'ודלת הננעלת לא במהרה תפתח', ק"ו במדה טובה שהיא מרובה, שאם זכינו לתרעין פתיחין בודאי לא תהא הדלת ננעלת במהרה ונזכה לכל מיני ישועות למעלה מן הטבע.

נט. בספר 'שיח הפרשה' (פרשת תרומה) להחסיד הישיש רבי חיים יצחק שוויץ ז"ל מביא, שנהגו בבית זקינו הרה"צ רבי שלמה אלטר זצ"ל (נכדו של ה'חידושי הרי"ם') להדליק נר כל פעם שהיו זקוקים לאיזו ישועה, כגון כשהיה חולה בתוך ביתו או יולדת ואפילו כאשר שרר מזג אויר קשה היו מדליקים נר לישועה, וכנראה ראה שכך נהגו בבית אבותיו, והוא לא פירש טעמא דמילתא, אך לפי דברי ה'בעל הטורים' (שהובא בפנים) אתי שפיר, שעל ידי הדלקת הנר דוחים ומבטלים כל הקליפות והמשטינים.

שמונת נרות חנוכה אפשר לפעול לזכות לנער, אלו בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.

חיי - כמו"ש (משלי טו טו) 'באור פני מלך חיים', שעל ידי אור הנרות זוכים לחיים טובים וארוכים. ובשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שסגולת ימי חנוכה היא אריכות ימים ושנים, כי חז"ל קבעום (שבת כא:) להלל והודאה, והרי 'לא המתים יהללו י-ה' (תהלים קטו ז), נמצא שהמהלל את ה' יזכה לאורך ימים ושנות חיים (שש"ק ח"ב אות קנט).

ועוד רמז נתנו מלשון חז"ל (שבת כב.) 'שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין', הרי שיש שייכות למזוזה עם נר חנוכה, וכמו שבמזוזה כתיב (דברים יא כא) 'למען ירכו ימיכם וימי בניכם', כך נמי יקויים בנר חנוכה.

ובשם הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע (תורת אבות' פר' וישב) שהדלקת נרות חנוכה מביאה רפואה לעולם, והעמיסו כן בנוסח התפלה (יקום פורקן) 'בריות גופא ונהורא מעליא', הרי לך שזוכים לבריאות הגוף על ידי אור הנרות של מצוה^ס.

הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (לחנוכה) פירש בפסוק (משלי כ כו) 'נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן', ואפשר לדרוש 'חופש' מלשון 'שחרור' כדכתיב (שמות כא כו) 'לחפשי ישלחנו', כי האור של נרות חנוכה משחרר לחרות את נשמות ישראל מכל הפסולת והרע הנטמן בחדרי בטן (וכן ביאמרי אמת' תרע"ז נר ג)^פ.

זאת ועוד, כי בעת הדלקת הנרות נפתחים כל שערי שמים לתפלתנו, כמו שרימזו הרה"ק רבי ישראל ממשורטקוב זי"ע בנוסח התפלה 'בחכמה פותח שערים', דהנה שמן זית רומז לחכמה (זוה"ק ח"ג לד.), והיינו בחכמה - בעת שמדליק את הנרות בשמן זית, פותח שערים - נשפע שפע רב מן השמים ('ישמה ישראל' חנוכה תרצ"א ד"ה בחכמה).

ובזכות נרות חנוכה נזכה לכל הברכות ובפרט בבני חיי ומזוני, בני - כי הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים. כן רימזו בפסוק (תהלים קיט ט) 'במה יזכה נער את ארחו', ארחו נוטריקון אור ח', שעל ידי מצות

ס. מובא ב'בני יששכר' (מאמר הלל והודאה אות א) שבשכר נר חנוכה זוכה להינצל מדינה של גיהנם, שהרי ידוע מהמקובלים שגיהנם הוא בצפון העולם, והלא צד צפון הוא משמאל למזרח, ועל ידי ההדלקה בשמאל ניצל מאור ואש הגיהנם.

סא. כתב הרה"ק ה'מנחת אלעזר' זי"ע בספרו 'שער יששכר' (ימי אורה יד) שימי חנוכה מסוגלים לרפואה אחר שהם ממדת הוד, ומבואר בסידור אר"י ש'בורא רפואות' הוא בחינת הוד עי"ש, ולכן אפשר לפעול רפואות וישועות בימים אלו. ואחרים רמזו במה שאמרו (ב"ק פה.) 'מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות', שעל ידי סעודות רשות הללו בשירות והודאות זוכים לרפואה ברוחניות ובגשמיות.

סיפר בעל המעשה מתושבי קוממיות ת"ו, שיום אחד התעורר משנתו והנה ראייתו אינה צלולה והוא רואה את הכל כפול ומטושטש, מיד הלך לדרוש ברופאים ומומחים שימצאו מזור למכאובו, אך לאחר בדיקות קצרות וארוכות נאלצו כולם להשיב פניו ריקם, כי לא היה בידם לרפאותו בדרך הטבע.

הימים היו ימי חנוכה, ובעת הדלקת הנרות שפך דמעות כמים לפני הבורא שירפאהו בתוך שאר חולי ישראל ויזכה לראות כאחד האדם, ובכל אותו הזמן לא הסיר עיניו מהביט בנרות הקדושים, ואכן תפילתו התקבלה, וראייתו החלה להשתפר עד שנתרפא לגמרי למול עיניהם המשתאות של הרופאים והמומחים. והאמת שאין זה פלא כלל, כי הימים הם ימי ניסים והנהגת הבריאה היא למעלה מדרך הטבע, לכן בקל אפשר לפעול ישועות ונפלאות.

בספר 'שבט מיהודה' (לנר א' תרס"ז) כתב בזה הלשון: ביום ראשון דחנוכה בודאי רפואה קרובה לבוא לכל מיני מחלה ר"ל. עפ"י דברות קדשו של כ"ק מר אבא (הרה"ק רבי לייבל אייגער זי"ע) מארן זצוקלה"ה. שתיבת רפואה הוא אותיות 'אור פה' ונקראת ג"כ 'ארוכה', שהוא אותיות אור כ"ה. והיינו שכל רפואה הנעשית תמיד ע"י תפלה שהוא 'אור פה', נעשית בחנוכה בעצם יום הראשון בכ"ה בכסליו, והיינו אור כ"ה. עכ"ל.

סיפר לי יהודי חשוב שליט"א מתושבי ענגלאנד (אנגליה), שלפני כחמישים שנה נולדה לו בת בימי הקיץ, ולדאבון לב נולדה הבת בלי בני מעיים (קיבה) רח"ל, והודיעוהו הרופאים שמדרך הטבע לא תחיה אלא יום או יומיים. כשמעו את דבריהם העלה בדעתו למהר ב'קריאת השם' עוד בימות החול כל עוד שהיא בחיים חיותה, וישאל היהודי את הרה"ק רבי איציק'ל מפשעווראסק זי"ע על רצונו לקרוא מיד שם, אך הרה"ק אמר לו שימתין עד שבת. אבי הבת

ומאריך עוד בקדושת הנרות עצמם, שהמנהג לישב אצל הנרות ולהביט בהם, וכל הנר הדלוק לדבר מצוה יש בו קדושה נפלאה גדולה אין שיעור, ואילו היינו זוכים להשנות רוח הקדש היינו מברכים ומבינים ומשיגים ע"י מצות הדלקת הנרות של מצוה - עתידות.

ביו"ב, מקובל מהרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, שבנרות 'שבת' אפשר לראות כל מה שעתיד להתרחש במשך ימות השבוע, ובנרות 'הנוכה' אפשר לראות מה יקרה בכל ימות השנה.

הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע היה אומר, שמי שיש לו עינים צופיות יכול לראות את שם הוי"ה מאיר בנרות חנוכה (אמונת משה חנוכה מט), וב"יטב פנים' (הוד והדר אות י) כתב 'והנה מנהג ישראל תורה, לישב אחר הדלקה ולשים עין באור הנרות, והמעם להמשיך בזה אותן הניסים ונפלאות על ידי הראייה'.

קדושת אור הנרות מאירה באור יקרות בלבבות בני ישראל, וכפי שרימוזו צדיקים בפסוק (במדבר

מזוני ריחי - כמו שרמז הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בפסוק (משלי ג טז) 'אורך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד', דשמאל רומז על נר חנוכה שמדליק בצד שמאל שבדלת, ואז נשפע עושר וכבוד לרוב (הובא בשפתי צדיק חנוכה אות ג) . ועוד כי אם אמרו (ביצה לב:) 'כל המצפה על שלחן אחרים עולם חשך בעדו', נמצא, שבכדי שיאיר האור לאדם יש להמציא לו מזונות ברווח שלא יהא מצפה ח"ו לשולחן אחרים, אם כן בעל כרחך יזכה למזוני ריחי ולא יודקק לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם.

אלא לראותם - סגולת ההבטה בנרות

זה לשון ה'חיות יאיר' (בהגהות 'מקור חיים' סימן תרעב ס"ב) 'נראה לי, דעיקר מצוה הוא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם ולשמוח בהם'.

כתב ה'קב הישר' (פרק צו) שמלאבי עליון שרפים ואופנים באים לבית כל יהודי ומביטים בעבודת קדשו בהדלקת הנרות, ועונים 'אמן' על ברכתו.

ניסה להסביר כי מי יודע אם תאריך ימים עד שבת, אולם רבי איציק'ל עמד על שלו שיתן שם בשבת. ואכן כך עשה. והנה הרופאים נתנו לה לאכול אך 'כבולעו כך פולטו' ומ"מ למרבית הפלא נשארה הבת בחיים, כשהרופאים אומרים שניסי ניסים מתרחשים עמה בכל רגע - מעל לדרך הטבע.

כך נמשך הדבר עד יום א' דחנוכה, באותו היום גילה הרופא להורי הבת שאין בידו כל הסבר בדרכי הטבע - אבל לנגד עיניו נראה בצילומים דבר פלא והפלא כי נברא 'יש מאין' ובמקום הקיבה החל לגדול עור קצת ואולי יש תקווה, וביום שמעלים האור עלה העור... עד שבתוך ב' שבועות נבראה בקרבה קיבה חדשה לאורך ימים ושנים, ויהי לפלא ולמופת. ויהי בר"ח ניסן הבעל"ט נכנס האב עם ב"ב לרבי, והזכירו ב'קוויטעל' את הבת, נענה הרבי ואמר, שמיד כשנולדה הבת הבין מדברי האב שאין כל מציאות שתחיה הבת, על כן המתין לשעת הכושר - נר א' דחנוכה, ואז בקע רקיעים בתפילתו עד שהרגיש שפעל לה ישועה (משמעה אם הבת דברים מפורשים יוצאים מפי הרבי נפלה לארץ חלשות ונתעלפה רוחה, שהרי באותו היום החל העור לצמוח - והם לא סיפרו לרבי באיזה יום אירע הנס כי לא ידעו מתחילה שהישועה הייתה תלויה ביום זה דייקא).

סב. וכתב שם שלכן נקרא 'חנוכה געלט' (מעוה חנוכה), כי אז הוא זמן שפע העשירות.

סג. כתב הרה"ק 'מאיר עיני חכמים' זי"ע (שער י"ב פ"ב) וז"ל 'יאמין האדם באמונה שלימה, שבודאי בעת עומדו להדלקת נר חנוכה, שעומדים עליו כל הניצוצות הקדושות, שלו ומאבות אבותיו עד אדם הראשון, אשר כולן מסבבים על כל אחד ואחד מישראל, שמא על ידי התעוררותו על ידי הדלקת נר חנוכה יזכה להרים אותם ולהעלותם לשורשם. **סד.** כן אמר הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע דמהלשון שאנו אומרים 'אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם', נראה ש'לראותם' הוא כמין השתמשות (ורק השתמשות זו מותרת), כמו רופאי הנפשות שמביטים בעינו של אדם ומשם יבינו מהותו ומצבו של החולה גם דרכי רפואתו יבינו מההבטה בעיניו, והכי נמי על ידי ההבטה 'באישון עינו' על הנרות חנוכה, אפשר לו לזכות לרפואת הנפש והנשמה על ידי שישאב אל תוכו מקדושת הנרות.

הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (נר ד' ד"ה רק בעיניך תביט) אמר ש'אלא לראותם בלבד' קאי על הסתכלויות אסורות - שיש להם תיקון בנר חנוכה.

סה. מעשה נורא סיפר ת"ח אחד מירושלים שמתעסק עם 'פירות הנושרים' בחורים שסרו מן הדרך רח"ל, על אחד מהבחורים שירד לדיוטא התחתונה, עד שקיים 'עשה לך רב' באיזה 'מכשף' אחד ל"ע, באחד הימים בעת שדיבר

לכן מצינו בזה כמה וכמה מנהגים בעת השחיה אצל הנרות, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו ורבותיו - זה באמירת 'וישב בסתר' ז' פעמים אחר הדלקת הנרות, [וז"ל אחד הקדמונים ב'ספר זכירה' (סט א), סגולה מעולה לשמירה על כל השנה שיאמר בחנוכה כל לילה אחר הדלקת הנרות שבע פעמים 'ויחי נועם', כך מצאתי כתוב], וזה באמירת פרק קי"ט בתהלים⁴³, 'לשפוך לבו בשעה נעלה זו, לבקש על עניינים רוחניים לו ולזרעו אחריו, והעיקר לעשות חשבון הנפש ולהתעורר לתשובה כדי לגשת אל הקודש בטהרת הלב⁴⁴.

ה' עשה לך שרף ושים אותו על נס, והיה כל הנשוך וראה אותו וחי', שיש בו רמז על שלש הברכות שמברכים טרם הדלקת הנרות (בלילה הראשון של הנוכה), 'עשה לך שרף' זה ברכת 'להדליק נר חנוכה' כי האש דולקת ושורפת, 'ושים אותו על נס' היינו ברכת 'שעשה נסים', 'וראה אותו וחי' רומז על ברכת 'שהחיינו וקיימנו', והיינו שסגולת נרות חנוכה היא שאף כל הנשוך יביט בנרות וחי, כי אף העומד בדיוטא התחתונה אפשר לו להתהפך מן הקצה אל הקצה לעלות מעלה מעלה⁴⁵.

עם המכשף בטעלעפאן (ט"ל), גער בו המכשף לפתע - היכן הינך עומד כעת, התנתקת ממני ואינני מצליח לעשות את הכישופים, ענהו הבחור הנני עומד על עמדי מעת תחילת 'שיחתי' עמך... עד שנתברר שמביט הוא על נרות חנוכה אשר בביתו, זעק המכשף, צא משם, כדי שאוכל להמשיך בעבודתי עמך. איננו צריכים להביא ראיות מנחותי דרגא כאלו, אך זאת עלינו לדעת אם על הבחור שהיה במצב שפל כזה השפיעו הנרות - עד כמה הם ישפיעו עלינו.

סו. לפני כחמישים שנה היתה מדינת אוסטרליא שוממה ברוחניות, וטרם נתייסדו בה כמה קהילות הקודש שחיות וקיימות בה בימינו אלה בסייעתא דשמיא, ושמעתי על יהודי אחד שאיתרמי ליה לנסוע לאוסטרליא בימים ההם לרגל עסקיו, וביום חמישי בשבוע עדיין לא ידע היכן ישהה בשבת קודש, על כן החליט להיכנס לחנות של דגים ומן הסתם יפגוש שם ביהודי שיקנה דגים לכבוד שב"ק, וממחשבה למעשה מצא חנות של דגים, נכנס לשם וניגש אל הלוקח הראשון שקנה לעצמו דג גדול, ושאלו אם יהודי הוא, הלה השיב בחיוב וגם הזמינו לבוא לשבות בביתו, שמח היהודי והלך אחרי האיש עד שהגיעו לבית גדול ומפואר, הלה פתח לפניו את כל השערים וכיבדו להיכנס אל תוך הארמון, כאשר בני משפחתו דואגים לכל צרכיו ומחסורו.

יום השבת קודש עבר עליו בהתרוממות הרוח והנפש, כשהוא מתענג בתענוגים ודורש לפני בני המשפחה בדברי תורה ועניני הפרשה, לפתע נתקל מבטו של האורח בכד שמן שבור המונח בתוך הארון ליד כלי הכסף ושאר חפצי הערך, ויתמה האיש מאד, לדעת מה ראה 'בעל הבית' לקבוע את הכד השבור בין שאר חפציו המפוארים, אך מפני הכבוד נמנע מלשאלו על כך ברבים, אמנם בשעת הפרידה לא עצר בנפשו, וישאל את מארחו לגלות לו רז זה, מדוע קבע מקום הכד בתוך הארון המפואר.

ויען בעל הבית ויאמר, בהיותי ילד צעיר כבן שתים עשרה שנה בלבד נפטר עלי אבי ז"ל בדמי ימיו, ונשבר מטה לחמינו, לכן הוכרחתי לצאת השוקה להביא טרף לפי הטף, בסייעתא דשמיא ראיתי ברכה והצלחה במעשי ידי ונתעשרתי מאד, ברבות הימים נתקיים בי - 'וישמן ישורון ויבעט', ירדתי אט אט מדרך התורה והמצוה, עד ששכחתי מכל בית אבי ועזבתי את הדרך המסורה לנו מדור דור, ביום מן הימים הלכתי ברחובה של עיר, והנה נער בוכה על אם הדרך, ולידו פך שמן שבור, שאלתי לפשר בכיו, ויען הנער ויספר בדמעות שליש 'ערב חנוכה' היום, ובני ישראל בכל מקומות מושבותיהם ידליקו היום את הנר הראשון של חנוכה, ומאחר שאבי עני מרוד הוא, על כן שלחני ללוות כמה פרוטות משכנינו לקנות בו שמן זית זך, והוסיף להזהירני בכמה וכמה אזהרות לבל אשבור את כד השמן בדרך, וכן עשיתי, אך מה אעשה ובדרך הליכתי רץ לפני חתול, ומתוך פחד ובהלה נשמט הכד מידי ונשבר, ובזאת פרץ הנער בבכי תמרורים באומרו 'איך אעלה אל אבי כאשר פך השמן אינו בידו...' באותו רגע נתעורר הניצוץ היהודי שבי, ונתעוררתי אף אני לחשוב על מצבי הרוחני, איך אעלה אל אבי שבשמים לאחר אריכות ימי ושנותי כשכל כך נתרחקתי מתורתו ומצוותיו, מיד נטלתי כמה פרוטות מדילי, נתתים לנער ואמרתי לו קנה נא שני בקבוקי שמן, אחד עבור אביך והשני עבורי, ולבינתיים אספתי את שברי הכד ששבר את רום לבבי, למען יעמדו לי למשמרת עולם, באותו לילה הדלקתי נרות חנוכה ב'שהחיינו והגיענו לזמן הזה' אחר זמן רב שלא קיימתי אחת ממצוות ה', ומשם היתה דרכי קצרה לחזור למוטב, עתה מבין הינך מדוע ייחדתי מקום של כבוד ל'שברי הכד', כדי שאזכור את הנס הפרטי שנעשה לי על ידו...

סז. ב'לקט יושר' (ח"א עמוד 43) מביא שרבו ה'תרומת הדשן', נהג מידי יום ביומו לומר פרק קי"ט בתהלים, בו שפך לבו כמים לבקש מבוראו ויוצרו על הצלחה בעניני הרוחניים, ובודאי זמן מוכשר לכך הוא בעת רצון כזאת

פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן, יש מהראשונים שסוברים דיש חיוב מן התורה לומר הלל בחנוכה, ראה בבאורו של הגאון ירוחם פישל פערלא זצ"ל ל'ספר המצוות - לרס"ג' (מצות עשה נ-ס, עמוד רנח ד"ה וראיתי) שהאריך מאד בדבריהם, ובתוך דבריו כותב קריאת ההלל כבר אמרו בפירוש שהיא מדאורייתא, על כן צריך כל איש לאזור כגבר חלציו, לקיים מצוה זו בשלימות מתוך שמחה וחדוה, ואף שאומרה שמונת ימים בזה אחר זה יתחדש לאומרה בכל יום בהתחדשות והתלהבות כראוי וכנכון לעומד ומהלל לבוראו על ניסיו ונפלאותיו^ס.

ידועים דברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (חנוכה ליקוטים ד"ה קבעים) בלשון הגמרא (שבת כא:): 'לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה' שלא אמרו קבעום להלל ולהודאה, אלא בהלל והודאה, כי היו"ט עצמו נעשה ונקבע ע"י ההלל וההודאה, ורק על ידם מעוררים את הניסים שהיו בימים ההם לבוא עלינו שוב בזמן הזה - בכל שנה ושנה מחדש^י.

וביותר מסוגל הזמן לתפילה כלשון התוספתא (מע"ש פ"ה הי"ד) כל העוסקין במצוות פיהם פתוח בתפלה לפני המקום. ורבינו בחיי כתב (שמות יט ג) שתתפלל האשה בשעת הדלקת נרות שבת שיהיו בניה תלמידי חכמים מאירים בתורה, כי התפילה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה.

קבעום בהלל ובהודאה - ענין וחשיבות ההלל בימי חנוכה ורק ע"י מתעוררים הניסים מחדש בכל שנה

איתא ב'שפת אמת' (חנוכה תרמ"ד ד"ה לשנה) שחביבים הם 'חנוכה ופורים' שתיקנו רבנן כמועדים וימים טובים, כי אף בגלות המר אפשר לקיימם בשלימות בכל פרטיה ודקדוקיה ללא חסרון, לא כן מועדי התורה, שאין בידינו להקריב קרבנות המוספין וראיה במועדם ובמקומם וכהלכתם.

אמירת 'הלל' בימים אלו היא חיוב מדברי קבלה, וכמו שאמרו (פסחים קיז.) 'הלל זה מי אמרו - נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרים אותו על כל

סח. הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע לא היה נותן לחסידיו להיות נוכחים בעת שהדליק את הנרות, והסביר טעמו, שהרי אמרו חז"ל (ב"ב יג:) 'אסור להסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה', נשים אלו נשמות בני ישראל, ובשעת הדלקת הנרות מתכבסת הנשמה מכל לכלוך, לפיכך אינו ראוי לעמוד ולהסתכל באותה שעה. והנה אף שאין לנו נגיעה כל דהיא בעינינו נעלים ונשגבים אלו, מכל מקום עלינו לדעת גודל עת הרצון הנעשית בהדלקת הנרות, ויראה כל אחד לעורר לבו לאהבת ה' - לכבס את נשמתו.

סט. מספרים על החסיד המפורסם רבי שמואל מונקעס זצ"ל, שנכנס פעם לבית המדרש ושמע איך שמלמד דרדקי קורא לפני תלמידיו את המשנה הראשונה במסכת בבא מציעא 'שנים אוחזין בטלית, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, זה אומר כולה שלי, ניגש ר' שמואל ושאל - הנה בסוף 'ההלל' כופלים את הפסוקים (כמו ששינו בסוכה לח.), ובסידורים הדפיסו את הפסוקים האלו בפעם שניה באותיות קטנות יותר, ומדוע במשנה זו שכפל התנא לומר זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי, - לא נדפס פעם הב' באותיות קטנות יותר, המלמד הביט עליו בפליאה ולא ידע להיכן נוטה כוונת ר' שמואל, אך מיד 'הוא מותיב לה והוא מפרק לה', דבנידון המשנה הרי הראשון זועק בכל כוחו - כולה שלי... ואף השני יזעק לעומתו בכל כוחו - לא כן, אלא כולה שלי... וכיוצא בזה, באופן הב' שבמשנה שניהם זועקים אני מצאתיה בכל כוחם, לכן שפיר אפשר לכתוב את טענות שניהם באותיות גדולות ומאירות עינים, שהרי שניהם 'באותו כח' נאמרו, אבל בפסוקים שבהלל מדרך העולם שביום א' דחנוכה יאמרו בקול גדול בצהלה ורינה - 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו', ואילו ביום השני תפוג ההתלהבות, ויאמרו 'זה היום עשה ה' יותר בנחת ובהשקט... על כן נדפסו באותיות קטנות יותר... והדברים נוקבים... דהרי אם כך הם פני הדברים בעיני ממונות, כ"ש שברוחניות צריך להיות כזאת, וחס מלקיים את המצוות בפעם השניה בלא התלהבות בבחינת 'האותיות הקטנות', אלא יגש אל הקודש 'בקול רעש גדול', לעשות נחת רוח להבורא יתב"ש.

ע. איתא מהרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (כסלו-טבת מאמר ד אות קלט) שקיבל מרבתינו לפרש הפסוק (תהלים יח ד) 'מהולל אקרא ה' ומן אויבי אוושע', כי המשכיל אינו מבקש בקשותיו מאת השי"ת דרך בקשה אלא דרך שבח, כגון אם יש לו חולה בתוך ביתו רח"ל לא יבקש על הרפואה, אלא יודה לה' וישבח שהוא רופא חולים, ועי"ז תיעשה בקשתו

ותן חלקנו בתורתך - כנגד 'להשכיחם תורתך'

כתב ב'של"ה הקדוש' (חלק עשרת הדברות, מסכת תמיד אות קנ"ב), תוכחת מוסר לחנוכה - יחשוב שעיקרו נתקן להלל ולהודות לה' יתברך, על כי היוונים חשבו לבטל תורה ומצוות, אם כן הימים הקדושים האלה ראויים ביותר להתמדת התורה יותר ממשאר ימים, כי תלמוד תורה כנגד כולם (פאה א א) ^כ, ובפרט ב'תורה שבעל פה'.

וז"ל הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (דרושים לחנוכה) ואם כן שעיקר הנס היה רק על שרצו להעבירנו מתורתנו

את השיבות אמירת הלל בימי חנוכה אפשר ללמוד ממה שהעלה הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל להלכה בהגהות 'חכמת שלמה' (או"ח סימן תרפ"ג), בענין יהודי שהיה אסור בבית האסורים של גויים בימי חנוכה, ונתנו לו ברירה לעשות רק מצוה אחת - להדליק נרות חנוכה או להתפלל שחרית בציבור בהלל והודאה, מה עדיף, כמו כן, מה יעשה, המהלך בדרך ובשעת הדלקת הנרות הגיע למקום שיש שם נרות חנוכה עבורו, אבל אם יתעכב להדליק הנרות לא יוכל להגיע למחר למקום שמתפללים שם, ומסיק דתפלה [בציבור] בהלל והודאה עדיף, והיינו כי עיקר הימים נתקנו להלל והודאה ^כ.

ממילא, והיינו דכתיב מהולל אקרא ה' - בדרך הילול ושבח אקרא להקב"ה, ולא דרך בקשה, אז מיד ומן אויבי אוושע. ובזה מפרש מדיליה מאי דכתיב (שם ק"ח כא) 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה', דהכי קאמר 'אודך כי [פירוש, כאשר] עניתני', כלומר בעודי בעניי אודה לך הקב"ה, ותיכף ותהי לי לישועה' גם בלי הבקשה.

וטעמא דמילתא, כי המתפלל ומבקש שיעשה הקב"ה עמו אזי בודקים את מעשיו אם הוא זכאי וראוי לכך, ולכן אפשר שח"ו לא תיענה בקשתו, אך בשעת הודאה שהוא משבח לה' אי אפשר לעכבו שאין כל מקטר ומשטין כי בשמים רוצים לשמוע שבחו של מקום, על כן המשכיל מתפלל אל הקב"ה מתוך הודאה ותפלה כזו ודאי עולה עד לשמי השמים ועוברת כל המחיצות המבדילות בלי שום מפריעים ומשטינים, וממילא מובטח לו שתפילתו תתקבל. אגב אורחא, הנה לא תקנו חז"ל הזכרת חנוכה בברכת 'מעין שלוש', ללמדנו כי אי אפשר להודות 'בקיצור' או רק 'מעין' (דוגמת מעין שלש שהיא קיצור ומעין ברכת המזון), אלא צריך להרבות בהודאה. וכמו שידוע על הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע שכשרצה להודות לאי מי על טוב שגמל עמו, היה מחזר אחריו להודות לו בעצמו, ולשאלת מקורביו הרי לדברים רבים ממנה הרבי שלוחים, אף בזה ימנה הרבי שליח ולא יצטרך לטרוח כ"כ, נענה הרה"ק ואמר הנה מצינו כי אף ב'חזרת הש"ץ' יש 'מודים דרבנן', כי מודים - על האדם להודות בעצמו ולא ע"י שלוחים (עיי' א"ר קכו א).

עא. פעם נכנס הגאון רבי דוב בעריש וויידנפלד גאב"ד טשעבין זצ"ל אל בית המדרש בימי החנוכה, ובטרם תפילת שחרית אמר למתפללים, שיש לכוון באמירת הלל בחנוכה יותר מבראש חודש, לאומרו בנעימה מתוך שמחת הלב, כי בחנוכה יש חיוב מדברי קבלה לאומרו ואילו בר"ח אינו כי אם מדרבנן משום מנהג אבותינו בידינו (עי' תענית כח:). ואכן במקור הדין לאמירת 'הלל' בחנוכה במסכת סופרים (פ"כ ה"ט) איתא וצריך לקרותה בנעימה, משמע שעיקר התקנה נקבעה לאומרה בנעימה ובזמרה.

בימי הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע נכנס 'דיבוק' בתוך גופו של אדם והלה סבל ממנו רבות, הביאו את החולה אל הרה"ק מצאנו שיושעו, ויוציא ממנו את נשמת הדיבוק, אותם ימים ימי חנוכה היו, הורה להם הרה"ק מצאנו שכאשר יאמר למחר את ההלל בבית המדרש יכניסו את החולה לשם, ואכן, תיכף בכניסתו לביהמ"ד יצא הדיבוק דרך החלון. והגם שאין לנו עסק בנסתרות, אולם עלינו ללמוד מכאן, שעל ידי אמירת ההלל כדבעי אפשר לצחצח את הנפש מכל מרעין בישין שנדבקו בנשמותינו הטהורות, שגם הם בתורת 'דיבוקים' נינהו, אמן כן יהי רצון.

עב. מעשה שהיה אצל הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע בימי החנוכה, שלאחר הדלקת הנרות תר אחר בנו הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע כשהיה עוד ילד צעיר לימים. לאחר שעה קלה מצאו יושב עם ילדים בני גילו ומשחק ב'דריידעל' (סביבון), התבייש הבן לנוכח האב ואף האב לא שש לבו לראות את בנו מכלה את זמנו להבל ולריק. לקח האב את בנו אליו והסביר לו בנועם. דע לך בני, שכל חפצי ה'משחק' (שפילצייג) הובאו לעולם על ידי חכמי היוונים. ברצות הרשעים הללו להשכיח מבני ישראל את התורה הקדושה, וידעו שלא ירצו בני ישראל לעזוב דת משה מורשה, כי אז לא יהיה להם כל סיפוק והנאה מחייהם. על כן המציאו את הסביבון ודומיו, אותם החדירו אט אט בקרב בני ישראל שישחקו בהם הנערים 'בין הסדרים', עד שלבסוף יעלה בידם להשכיחם את התורה, ו'סיפוקם' יבוא להם מהעברת הזמן במשחק. והנה לאחר שניצחו מלכות בית חשמונאי את היוונים קבעו שמונת ימי חנוכה אלו לזכר הנס,

הקדושה, והקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו הצילנו מגזירה הזאת, מהראוי לכל אחד אשר בשם ישראל יבונה, לשום שבכלו להתמיד בתורתו יתברך, כי הם ימים ראויים לכך, דהיינו שבכל חנוכה החל להאיר עלינו הארתו יתברך מתורתו, עכ"ל.¹

הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה² ניסים ונפלאות עד אין חקר, ובזכות מתתיהו כה"ג ובניו יראנו נפלאות ובאורך נראה אור, אור חדש על ציון תאיר ונוכה כולנו יחד מהרה לאורו אכ"ר.

וכדרך שבחג המצות קבעו לאכול מצות על שם הנס ואף קבעו את המרור על שום הצרה שמיררו את אבותינו במצרים. כך גם בחנוכה, את הדלקת הנרות קבעו על שם הנס, ואת משחק ה'דריידעל' על שום הצרה, כי בו רצו הרשעים להשכיחם תורתך. והנה מצינו שבחג המצות קבעו לזכר הנס לאכול מצות כל שבעת הימים, ואילו לצרה לא עשו אלא זכר קטן, שלא חייבו לאכול רק כזית אחד של מרור, כי הצרה אינה אלא אות וזיכרון ולא מהדרים בזכרונה. כיו"ב בחנוכה יש להרבות בעניין הדלקת הנרות ולמעט כמה שיותר מזכרון הצרה על ידי המשחק. ממעשה זה יש לנו אף ללמוד לעניין החינוך, האיך על האדם לחנך את בניו, כי לא זעף האבני נזר על בנו ולא דיבר עמו קשות, אלא רכות דיבור עמו.

עג. הגאון רבי אלחנן וואסרמאן זצ"ל היה נודד למרחקים כדי לאסוף כסף עבור החזקת ישיבתו בבראנאוויטץ, באחת מנסיעותיו לארה"ב הרחוקה לא ראה ברכה בעמלו, ואף לאחר מאמצים מרובים לא הצליח לאסוף די הצורך שיוכל לשלם בהם את החובות הגדולים של הישיבה, ויהי בטרם חזרו לעירו שמע שיש בעיר עשיר אחד המתפרנס ממלאכת החייטות, אך כגודל עושרו כך מדת קמצנותו, ואף פרוטה אחת אינו מנדב לנצרכים בעם, ודלת הנעלת לא במהרה תפתח. ומכל מקום הציעו מלוויו, אולי בדיעבד נפקוד את מעונו ומי יודע - אולי יכמרו רחמיו, הסכים רבי אלחנן והלך לביתו של החייט, משפתח הלה את הדלת שאלו בעה"ב לרצונו, השיב הגר"א בניחותא, שהגיע מבראנאוויטץ הרחוקה כי נפלו לו שני כפתורים ממעילו וחפץ הוא שה'חייט' המומחה יתקנם עבורו, ויפקח האיש את עיניו בתמהון ושאלו 'וכי נשתבשה דעתכם' לבוא מבראנאוויטץ עד הנה לתפור שני כפתורים, וכי אין חייטים בבראנאוויטץ, אתמהה, אך הגר"א בשלו, הן, הן, נפלו ממעילי שני כפתורים, על כן נטלתי את מקל הנדודים לבוא עדיך שתתקנם לי, ויחזור העשיר שוב ושוב על דבריו, שלשוטה וטיפש יחשב הנודד עד לאמעריקא עבור כך, בתוך כך החלה רוח העשיר להשתנות מעט, ורצה לתת איזה סכום לר' אלחנן, אבל עדיין ר' אלחנן בשלו, לא אקח ממך מאומה אחרי שלא באתי הנה כי אם לתקן הכפתורים, העשיר שהבין שלא כך הם פני הדברים הפציר מאד בר' אלחנן - עד שנענה לו ר' אלחנן ואמר לו באותה מטבע לשון אדוני היקר, השמע לאזנך מה שפיך מדבר, לשוטה גדול ייחשב מי שבא מבראנאוויטץ עד לאמעריקא הרחוקה כדי לתפור שני כפתורים, על אחת כמה וכמה שלשוטה גדול ייחשב מי שמתנהג עם נשמתו כאילו ירדה מעולם העליון עד עולם השפל הזה - מרחק גדול יותר מאשר מבראנאוויטץ עד הנה, רק עבור לתקן כפתורים, ולהרויח על ידי זה כמה גרגירי כסף... כשמוע העשיר את דבריו נפתח לבו... ותרם לישיבה סכום נכבד ביותר. לדידן ייאמר - שאל לנו להתנהג כאותו חייט עשיר, ובשעה נעלית כזו של הדלקת נרות חנוכה צריך לדעת על מה לנצל שעת הכושר זו, לדעת שלא תקנו חז"ל את ימי החנוכה והדלקת הנרות בעבור שני כפתורים בכדי... גם לא תרד פמליא של מעלה עבור שני כפתורים בכדי... אלא כל מגמותיו יהיו על דבר אמת.

עד. וביותר בעת הדלקת הנרות וכמו שנאמר (משלי ו כג) 'כי נר מצוה ותורה אור', כמאמרו של הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שאחר הדלקת הנרות ראוי להגות בתורה, כי בכח התורה ישיג את שלימות האור מן הנרות (שש"ק ח"ב, הובא בלקוטי הרי"ם חנוכה).

עה. כי כל אשר דברנו בשבחי הנס של חנוכה חוזר להיות מידי שנה בשנה, כי הנה בגמרא מצינו שחנוכה הוא הנס האחרון שהיה לבני ישראל (שנקבע עליו יו"ט כזכר לנס, עי' יומא כט.), ומבאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (חנוכה תרל"ז ד"ה חנוכה) טעמא דמילתא, דכל תכלית ומטרת הנס היא לחזק את האמונה בלבנו שהקב"ה הוא לבדו מנהיג את העולם בהשגחה פרטית (שהרי הקב"ה 'כל יכול' ובידו להצילם מיד שונאיהם מעיקרא, ואז לא יצטרכו כלל לנס, אלא שאז לא יתחזק יסוד זה בלבבות בני"), ומזמן לזמן עשה הקב"ה לבני עוד ניסים אחר שנשכח הנס האחרון מבני, כדי לחזור ולחזק את האמונה בהשגחתו ולגלות אלוקותו בעולם, אבל נס של חנוכה עדיין מאיר לנו, והוא חוזר ומתחדש שוב ושוב בכל שנה ושנה כבימים ההם ממש (אלא שבכל דור מתעוררים הניסים למה שנצרך לנו באותו מקום ואותו זמן), ולכן נס זה היה הנס האחרון, גם לכן נקרא 'חנוכה' - מלשון חינוך והתחדשות, כי נס זה יש בו התחדשות מידי שנה בשנה עד ביאת הגואל בב"א.